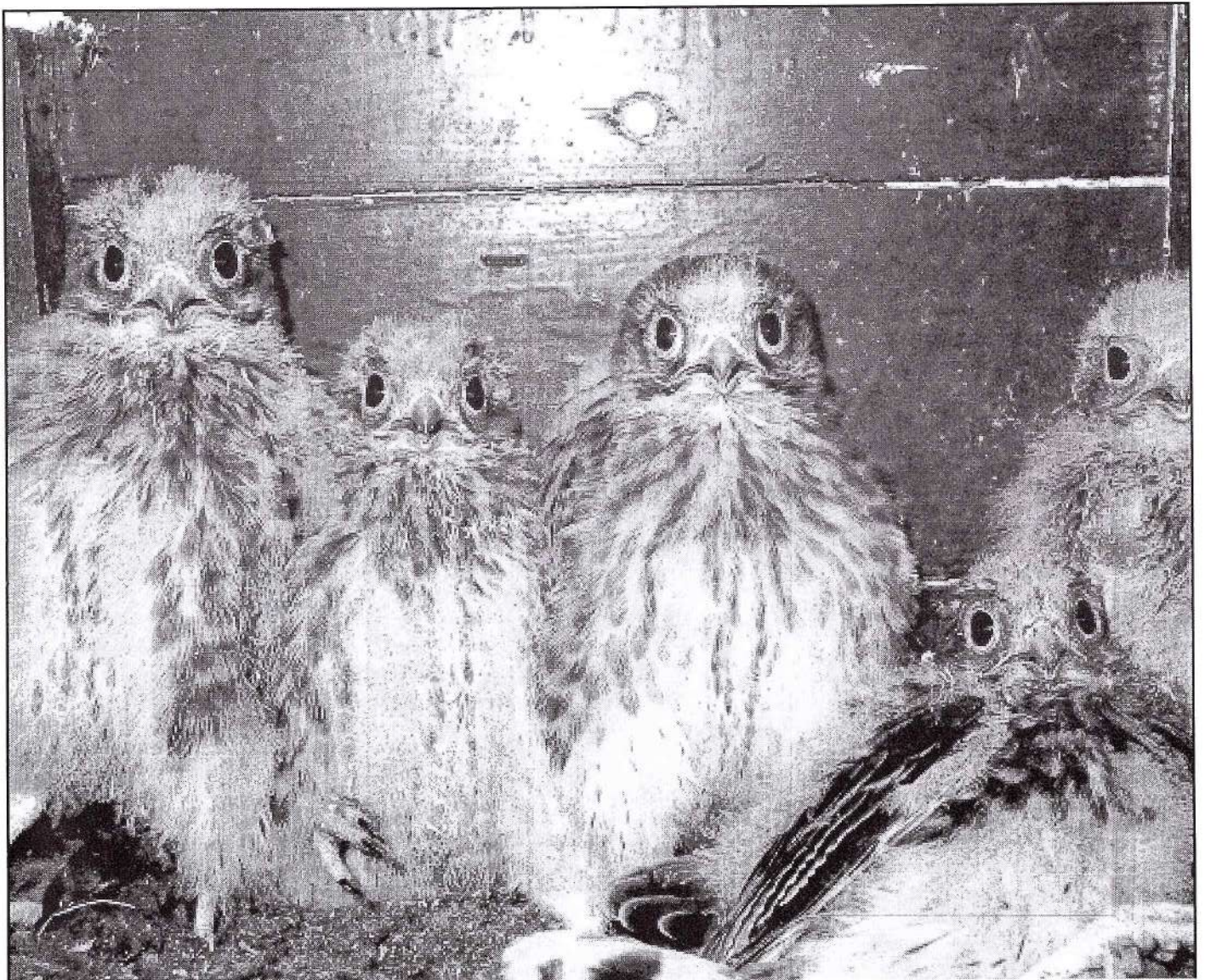

OKTOBER 2004 - JAARGANG 30 - NUMMER 4

Hak-al

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

in dit nummer

jeugdgroep weer van start
mysterybirds are back
big day 2004

Colofon

Voor vragen over de bezorging,
Loes Plaisier
0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
e-mail: redactie@nvwc.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Ellen Geleedst,
Harry van de Warenburg,
Ruud Post
JanDirk Buizer (webbeheer)

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht
Culemborg
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg
e-mail: post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Vormgeving:
Ruud Post

Druk:
Jacobs Repro Service
Culemborg

Distributie:
A. van de Berg,
Th. & A. Boudewijn, K. van Elst,
P. van Es, G. Greeve,
J.J. Geleedst,
Y. Jakobs-Lammers,
L. v.d. Kooij, M. Steltenpool,
W. van de Ree, W.&C. Rubers,
W. de Rooij, H. v.d. Warenburg
en F. Waroux.

Lidmaatschap:
De Hak-al is een uitgave van de
Natuur- en Vogelwacht
Culemborg en wordt gratis
verspreid onder haar leden.

Van de redactie

Beste Hak-al lezer,

Na een lange zomerstop is er eindelijk weer een Hak-al. Traditioneel is dit eerste najaarsnummer grotendeels gevuld met verslagen van het Hemelvaartskamp. Deze keer kon daar echter geen sprake van zijn, om de simpele reden dat het kamp niet doorging. De redactie was dan ook benieuwd of er toch voldoende kopij zou binnenkomen voor een beetje fatsoenlijke Hak-al.

Op het moment dat de deadline was verstreken, was dat bepaald niet het geval. Slechts twee artikelen, waarvan er ook nog eens één door een redactielid zelf was vervaardigd, waren op dat moment bij ons binnen. We vreesden dat we een bijzonder magere Hak-al moesten produceren, maar met wat pittig lobbywerk van onze kant wisten we toch nog een kopijstroompje op gang te brengen. Hoewel, stroompje? Zeg maar gerust stroom, want uiteindelijk kregen we op de valreep nog enkele handenvol artikelen binnen en tientallen foto's. Hierdoor waren we toch in staat een stevige editie te maken. Dat gebeurde echter wel onder vrij grote druk. De bulk van de artikelen was namelijk zo laat binnengekomen dat we maar weinig tijd hadden voor de verwerking. Dat is zoals u kunt zien weliswaar gelukt, maar we bleven toch met een beetje dubbel gevoel zitten. Aan de ene kant zijn we natuurlijk zeer tevreden met de kopij die we ontvangen. Het lijkt er nu echt op dat een flinke groep NVWC-leden de weg naar de redactie heeft weten te vinden. Zodoende krijgen we een steeds beter gevuld en gevarieerder clubblad. Een wat ons betreft fantastische ontwikkeling.

Maar, en dat is de andere kant van het verhaal, een overschrijding van de deadline bij grote hoeveelheden kopij brengt de redactie soms stevig in de problemen. We hebben dan gewoonweg onvoldoende tijd om alles goed te lezen, redigeren en op te maken. Daarom bij deze dus het verzoek voortaan de deadline van de Hak-al goed in de gaten te houden wanneer u artikelen wilt aanleveren. Wanneer u bijvoorbeeld toch al van plan was iets te schrijven voor het volgende nummer: doe het meteen, dan kunnen wij er alvast mee aan de slag en hebt u het in ieder geval op tijd aangeleverd.

We kunnen kopij nog altijd goed gebruiken, bijvoorbeeld voor rubrieken als Mythen en Legendes der NVWC en/of het Natuurmoment. En uiteraard hopen we steeds op lezenswaardige verslagen van interessante onderzoeken, waarnemingen, excursies, noem maar op. Het is daarom goed te weten dat de deadline voor het volgende nummer op donderdag 28 oktober ligt.

Nog even terug naar dit nummer. Deze keer helaas geen Mythen en Legendes, maar dat wordt meer dan goed gemaakt door onder meer de terugkeer van de Mysterybird, die voortaan wordt vervaardigd door een jong Culemborgs tekentalent. En naast de vaste rubrieken, die ook nu weer zeer de moeite waard zijn, passeren verschillende prachtartikelen de revue. Zo is daar een historisch artikel over trektellen in Culemborg, een verslag van de jaarlijkse Big Day, een reportage over opgroeiende valken in een torenvalkkast, een hartenkreet over de Zump en nog veel meer fraais.

Kortom: het is een Hak-al geworden die er wat ons betreft mag wezen Veel leesplezier!

Louis van Oort

Nummer 4

Het voorblad
Torenvalk in de kast

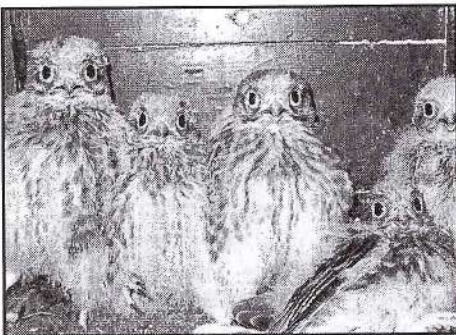

Foto:
Ingrid Hille Ris Lambers

- 04** (Vink)
- 05** Mysterybirds are back!
- 06** Nachtvinders
rectificatie
- 07** Waarkomt die naam vandaan?
smient
- 08** Sovon landelijke dag 2004
aankondiging
- 09** De Zump
- 10** Torenvalken in de tuin
verslag broedgeval 2004 aan de Parallelweg west
- 12** Het natuurmoment
- 13** Muizenvangen
uitnodiging
Jeugdgroep weer van start
- 14** Van de leesplank
periode maart 2004 - augustus 2004
- 17** Op weg naar 'Libellen tussen Lek en Linge
populatie bruine winterjuffer gevonden in Culemborg
- 18** Big Day 2004
- 20** Excursie Leersumse Veld op 4 september
- 22** Nieuws van het bestuur
- 24** Vogels in en om Culemborg
periode 1 mei tot 1 september
- 27** Adressen
- 28** De agenda

(Vink)

door Marcel van der Tol

Vink haakjes, oftewel vink geschreven tussen haakjes, was de code die we gebruikten bij onze eerste trekvogeltellingen in de Redichemse Waard bij Culemborg. Onvergetelijk zijn de trekvogelexcursies van 8 tot en met 10 oktober 1977. Samen met onder anderen Kars Veling, Henkjan Kievit, Joost Woudstra en Berry Lucas probeerden we trekvogels te tellen in de Redichemse Waard. De hele ochtend hoorden we piepjes, rateltjes, djuupjes, kèèpjes en meestal schreven we (vink), want hoe je een vliegende zangvogel herkent, wisten we niet goed. De groene specht die eens vlak voor ons in de knotboom op de krib landde, heeft een onuitwisbare indruk op het net- en trommelvlies achtergelaten. Ik hoor Joost nog 'goudlijster!' roepen. Wat een waarneming, een echte bosvogel midden in de uiterwaard! Veel indruk maakte de derde dag de groepen met tientallen aalscholvers. Tweeëntachtig exemplaren was het dag-totaal. In die tijd een ongekend hoog aantal.

Ik was besmet met het trektelvirus. In 1978 sluimerde het nog, maar in 1979 toen ik verhuisd was naar Culemborg was ik niet meer te houden. In de maand oktober telde ik samen met anderen 20 uur, verdeeld over 10 teldagen. Er werd een heus rapportje gemaakt. Een officiële uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg. In een onbewaakt ogenblik heb ik dat rapportje, waar ik best trots op was, ingezonden voor een wedstrijd. Kreeg er nog een eervolle vermelding voor ook.

tellers van weleer, foto: Marcel van der Tol

Nu, meer dan 25 jaar later -ik hoop wat wijzer, nog niet echt grijzer, wel wat minder haar- kan ik nog steeds met een glimlach dat rapportje lezen. Het is bijna aan-doenlijk hoe ik bloedserius kon schrijven over waarnemingen, waarvan je nu misschien denkt waar ik mij

Herfsttrektellingen 8-9-10 oktober

er werd resp. op 3, 2 en 1 plek(ken) geteld. Geteld werden de overtrekkende vogels (met wisselend succes). De opmerkelijkste en leukste waarnemingen waren.

8 oktober: emelten in de Steenwaard, 12 kraanvogels bij fort Overdijnen en als niet-trekkende vogel een groene specht bij de Redichemse Waard.

9 oktober: door het geweldige weer was er veel trek. O.a. bij de Red. Waard 5 barmaaljeen, ongeveer 230 knaenen, vr. bruine kiek., kepen, putters, vinken, boerenwalw, culterd, koperwiekken, grote lijsters, zanglijsters en een overloper.

Bij fort Overdijnen werden 4 aalscholvers gezien.

10 oktober: Deze dag werd er alleen bij de Red. Waard geteld. waarnemingen o.a. 2 bergeenden, 52 aalscholvers, enkele kuffeenden en een oestende V-formatie.

druk over maakte. De aantallen die ik alle tellingen samen waarnam, zouden nu niet misstaan op een gemiddelde teldag in het Buytenpark. Achteraf gezien had ik dat jaar gewoon pech. Ik heb nooit geteld op dagen dat er echt goede trek was, maar toch kon ik schrijven over een "constante stroom" van kepen richting NO op 28-10-1979. Welgeteld 45 exemplaren nam ik die ochtend waar. De keep was zo'n soort die je als gewone vogelaar uit Culemborg hooguit een keertje op een voedertafel tegenkwam. Dat ik die ochtend bijna twee keer zoveel kepen als vinken zag, was toen een ongekend resultaat, een eye-opener zou je in deze tijden zeggen.

Bijzonderheden

Alle begin is moeilijk. In 1981 werd de Landelijke Werkgroep Vogeltrek Tellers (LWVT) opgericht, waardoor geprofiteerd kon worden van de determinatiekennis van ervaren tellers. Het artikel van Gatter, dat toen verspreid werd, werd stukgelezen. Nu 25 jaar later circuleert dit artikel nog steeds onder de trekvogeltellers in Nederland.

Langzaam maar zeker nam de kennis toe en bijzonderheden als duinpieper, roodkeelpieper, grote pieper, ijs-gors en ortolaan werden steeds vaker aan de waarnemingenlijsten toevertrouwd. Natuurlijk zijn er fouten gemaakt. Maar sommige controleerbare trekwaarnemingen, zoals die van een overvliegende en vervolgens invallende ortolaan, schraagden het zelfvertrouwen. Ook blijven sommige waarnemingen nog knagen. Dat minuscule tikkende gorsje, waargenomen tijdens een eenzame telling ergens in november 1981, had bij nader inzien een dwerggors geweest kunnen zijn. Wist ik veel. Ik kan de waarneming helaas niet meer in de administratie terugvinden. Niet zo vreemd, want die administratie kenmerkte zich door een onovertroffen chaos. Als ik dat over zou mogen doen.... Op de tel-post in de Redichemse Waard wordt nog steeds geteld. Tellers uit deze prehistorie komen hier nog steeds. Met genoeg maar ook weemoed lees ik op het internet

de verslagen van de wekelijkse zaterdagochtend-tellingen.

Tweede carrière

Als trekvogelteller ben ik aan mijn tweede carrière begonnen. Telpost Buytenpark in Zoetermeer is mijn vaste stek geworden, met als voordeel dat ik de veldkennis van jaren geleden nog in de tas heb zitten. Ik maak nog steeds fouten en dus doe ik vrijwel elke telling weer nieuwe kennis op. Voor de meeste Zoetermeerse vogelaars is dit een nieuwe tak van sport. Sommigen haken al na één telling af, anderen blijven terugkomen en langzaam maar zeker verspreidt het trekvirus zich opnieuw. Grootste vijand van dit virus is het misverstand dat je alleen kan trekvogels tellen als je alles ziet, alles hoort, en alles wat langskomt kan herkennen. Als dat zo zou zijn dan zouden de telposten Redichemse Waard, Buytenpark en vele andere nooit bestaan hebben.

Het artikel van Gatter is op internet te vinden op:

<http://members.lycos.nl/migrant/gatter.html>

Waarneming telpost Redichemse Waard:

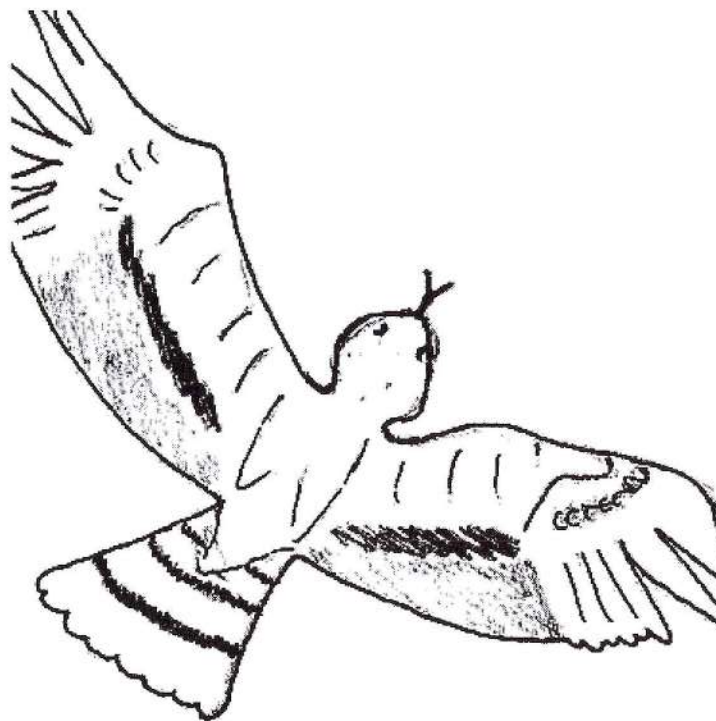
<http://www.nvwc.nl/rubriek/waarnemingen>

Waarnemingen Telpost Buytenpark:

<http://www.telpostbuytenpark.tiscaliweb.nl>

Mysterybirds are back!

Dankzij de welwillende medewerking van een jong Culemborgs tekentalent -Arwen Altenburg- is de terugkeer van de rubriek 'Mysterybird' mogelijk geworden. In deze editie van de Hak-al de aftrap voor een nieuwe reeks raadselvogels. Welke soort heeft Arwen op cryptisch grafische wijze afgebeeld? Het is een soort die je niet dagelijks tegenkomt bij Culemborg. Sterker nog: in de laatste 30 jaar is 'ie pas twee keer in het werkgebied van de NVWC te zien geweest. De oplossing volgt in de volgende editie van de Hak-al.

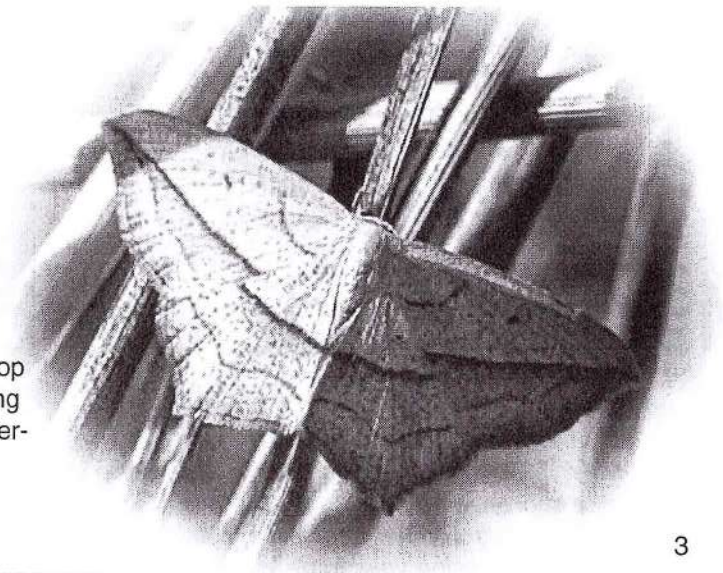

AA

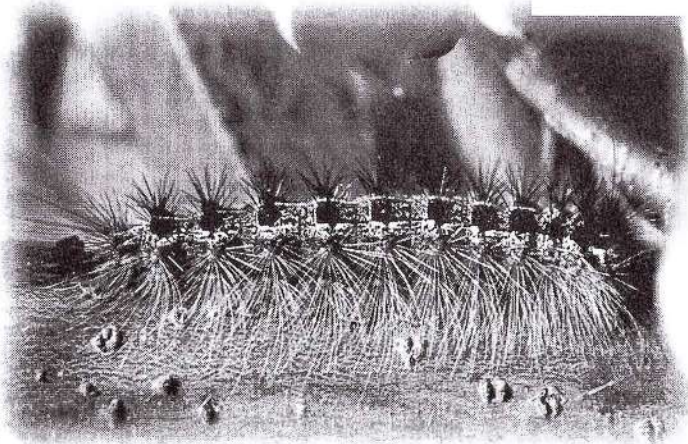
Nachtvlinders

Het komt een enkele keer voor bij de vervaardiging van de Hak-al dat de convertering (het omzetten) van opgemaakte pagina's van het ene naar het andere computerprogramma onvoorspelbare resultaten oplevert. Dat is ook gebeurd bij het nachtvlinderartikel van Annette van Berkel in de vorige editie. Verschillende teksten zijn in die Hak-al bij de verkeerde foto's terechtgekomen. Bij deze willen we dat rechtzetten door alsnog de juiste vlinders/rups bij de juiste tekst te geven. De opmaak is voor de herkenbaarheid gelijk gebleven.

3: De lieveling is een beigebruine vlinder met roze, purperen lijnen over de vleugels en roze langs de vleugelrand. Overdag zitten ze in rust op stammen of bladeren. Ze leggen eieren op zuring of andere duizendknoopachtigen. De rupsen overwinteren. *Foto: Kars Veling*

3

5

5: plakerrups; na het uitkomen van de eieren verspreiden de rupsen zich over de verschillende loofbomen en struiken in de omgeving. Deze rups zit op wilg. *Foto Annette van Berkel*

6

6: plakker: Het vrouwtje vliegt nauwelijks of niet. Zij wordt bezocht door het mannetje die haar vindt met behulp van geurstoffen. Het vrouwtje legt de eieren in een groep op dood hout. Ze beplakt ze met irriterende haren van haar achterlijf. *Foto Annette van Berkel*

De smient

Waar komt die naam vandaan?

door Ellen Geleedst

Hij is er weer, de smient. In de zomer zijn ze zeldzaam; er zijn elk jaar slechts enkele broedparen bekend. Maar als het najaar wordt, komen deze eenden in groten getale terug uit het hoge noorden. Ook in ons rivierengebied zijn ze alweer in grote groepen te zien én te horen. Het karakteristieke 'pieuw, pieuw' klinkt volop.

Nederland is een belangrijk smientenland. Volgens gegevens van Sovon overwintert hier wel 44% van de Noordwest-Europese populatie. In de herfst zit het grootste deel van de overwinterende populatie nog rond het IJsselmeer, de Dollard, Lauwersmeer en de Ooster- en Westerschelde. Maar zo rond februari, maart en april zit het grootste deel in het rivierengebied. Dat schijnt te maken te hebben met het voedselaanbod. Maar ook nu, in de herfst, kun je rond Culemborg al volop groepen smienten vinden.

Vooraf de mannetjessmienten zijn gemakkelijk te herkennen, met hun roomgele streep over de kastanjebruine kop. Persoonlijk herken ik de vrouwtjes vooral omdat ze bij de mannetjes zitten. Maar dat geldt bij mij voor bijna alle eenden. Toch een gemiste kans, dat ik

niet heb meegedaan met de cursus eenden en ganzen van de vogelwerkgroep, vorige winter.

Maar goed, de naam Smient. Zelf vind ik dat erg Scandinavisch klinken. Zeker wanneer je de -s- nog wat meer als een Duitse -sch- uitspreekt. Een beetje passend in het rijtje knäckebröd, Göteborg en Niels Holgersson. En aangezien het beest nog héél veel noordelijker dan Göteborg broedt, zou dat toch best kunnen? Maar ik ben bang dat ik me voor die verklaring weer te veel heb laten leiden door mijn fantasie.

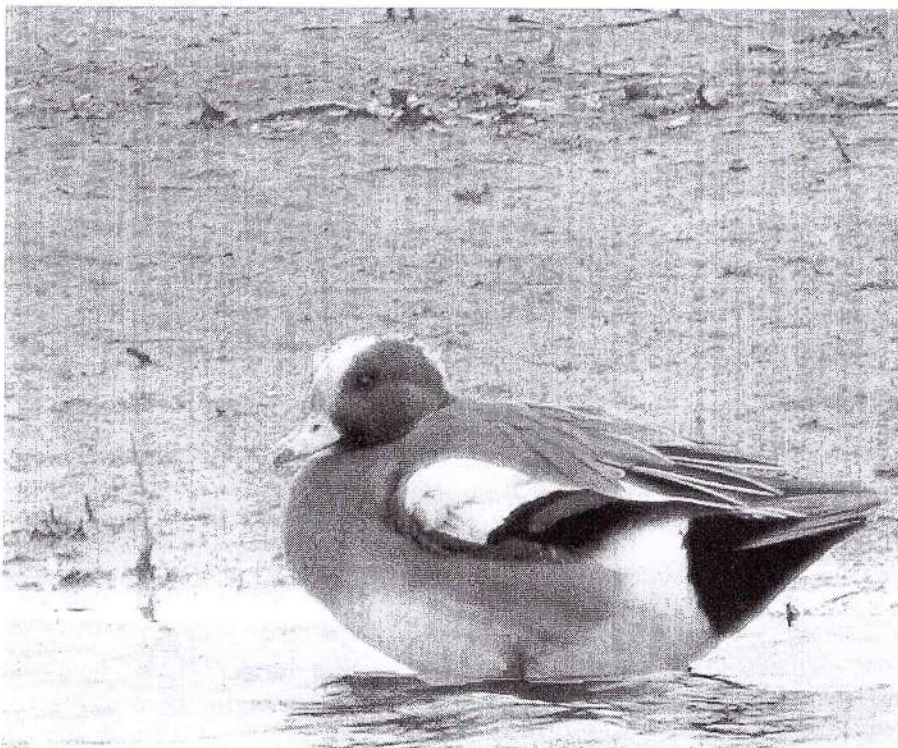
Nergens vind ik daar een aanwijzing voor.

Want waar komt smient nu daadwerkelijk vandaan?

Vermoedelijk is de naam uit het Duitse Schmilente en het Oudhoogduitse smâhi ontstaan. Dat betekent namelijk 'klein', zoals we ook wel terug kunnen horen in ons woord 'smaden', kleineren. Eigenlijk is smient dus gewoon 'kleine eend'.

Niet helemaal onlogisch, als je bedenkt dat de smient inderdaad kleiner is dan de wilde eend. Poeliers noemden het beest vroeger ook wel 'halve eend'. Dat is wat overdreven als je de maten bekijkt. Een wilde eend is 50 tot 60 centimeter lang. De smient 42 tot 50 centimeter. Niet de helft, maar wel duidelijk kleiner dus.

De wetenschappelijke naam levert ook nog een leuke verklaring op. De oude naam, *Anas penelope*, is recent vervangen door de naam *Mareca penelope*. Het achtervoegsel 'penelope' is dus wel gelijk gebleven. En juist die naam berust op een vergissing! De bedoeling was, dat het beest '*Anas penelops*' zou gaan heten, dat vertaald neerkomt op 'bontgekleurde eend'. Er is echter bij het vaststellen van de wetenschappelijke naam een fout gemaakt. Van 'penelops' is 'penelope' gemaakt; en dat is de naam van de vrouw van Odysseus. Een eenmaal geregistreerde naam wordt niet zomaar weer veranderd. En zo heeft onze 'kleine eend' toch een prachtige Griekse naam!

smient, foto: Gerrit Jan Klop

Aankondiging

SOVON landelijke dag 2004

Zaterdag 27 november in de Vereniging te Nijmegen

De Landelijke Dag van SOVON Vogelonderzoek Nederland komt er weer aan. Het evenement, georganiseerd i.s.m. Vogelbescherming en de NOU, vindt plaats op zaterdag 27 november in Concertgebouw de Vereniging te Nijmegen (5 minuten lopen van het station).

De dag is gratis toegankelijk en bedoeld voor iedereen met hart voor vogels (tellen) en natuur in het algemeen.

Naast een uitgebreide info- en boekenmarkt zijn er lezingen van gerenommeerde vogelonderzoekers. Voor de jeugd van 7 t/m 12 jaar is er een speciaal Vrije Vogel Club-programma (van tevoren opgeven noodzakelijk).

Naast het SOVON-programma verzorgt de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna, de VOFF, een parallelprogramma met lezingen over diverse andere plant- en diergroepen.

Onderwerpen uit het SOVON-Programma:

- **Waarom blijven we tellen?**
door Arco van Strien (CBS)
- **25 jaar wintervogelmonitoring: lang leve het ptt!**
door SOVON
- **Monitoring van vogelziekten**
door Ab Osterhaus (viroloog bij het Erasmusziekenhuis, o.v.b.)
- **Kanoetstrandlopers oftewel het huiveringwekkende verhaal achter de indexcijfers**
door Theunis Piersma (NIOZ) (o.v.b.)
- **Naar één monitoringnetwerk in Europa**
door Petr Vorisek (EBCC)
- **Van trend naar alert naar Rode Lijst**
door Chris van Turnhout (SOVON)
- **Nederland ganzenland: bespiegelingen rondom het gedogen van ganzen**
door Vogelbescherming Nederland
- **Oehoe's in de Achterhoek**
door Gejo Wassink (VWG Zuidoost-Achterhoek)
- **Uitreiking Zeiss-prijs**

Dagvoorzitter:

Peter van den Akker, actief vogelaar en SOVON-ledenraadslid

SOVON- en VOFF-waarnemers en relaties ontvangen begin oktober een uitnodiging met het definitieve programma. Dit staat t.z.t. ook vermeld op de SOVON-homepage www.sovon.nl. Ook kan men het programma aanvragen op info@sovon.nl of tel. 024-6848111.

De Zump

door Kars Veling

Dit voorjaar was de Zump weer volop in het nieuws. De Zump is een klein natuurterreintje van net 7 hectare aan de rand van de Voorkoop, een jaren-zeventig-wijk in Culemborg. Het is een klein parkje, maar in de aanleg, in 1988 is geprobeerd om alle onderdelen van het rivierengebied in het terrein een plaats te geven. Er is bos, griend, weiland, essenhakhout en ruigte, en er zijn veel sloten, poelen en fruitbomen. Nu het zich een jaar of vijftien heeft kunnen ontwikkelen, zijn er veel natuurwaarden in het gebied aanwezig. Daarnaast is het een fantastisch wandel- en speelgebied voor de omwonenden. Altijd als ik er kom, en dat is bijna eens per week omdat er dan vlinderroutes geteld worden, zijn er kinderen en volwassenen aanwezig.

Maar het was niet in het nieuws vanwege weer een nieuwe natuurvondst of omdat het zoveel door de bevolking gebruikt wordt. Neen, tijdens de beraadslagingen in de gemeenteraad over de sportvelden was er een briljant raadslid die voorstelde om een deel van de Zump maar op te offeren aan een sportveld. In plaats dat deze creatieve geest door de andere raadsleden tot de orde werd geroepen en de verdere avond met schaamrood op de kaken de vergadering afmaakte, vond een meerderheid van de raad (ja, onze vertegenwoordigers) het eigenlijk wel een gaaf idee. Dat ze er zelf niet op gekomen waren!

Ze gaven het college opdracht om deze zogenaamde Zumpoptie verder te onderzoeken. Gelukkig zijn er nog weldenkende mensen in Culemborg en het college heeft beleefd geantwoord dat ze hier verder geen energie in zullen steken. Daarvoor hadden ze een handvol argumenten, die wellicht de raadsleden ook zelf hadden kunnen verzinnen, maar goed. De Zump, de naam zegt het al ligt op het allerlaagste en natste stuk van Culemborg. Dat was ook de reden dat er tot 1988 nog niets mee gedaan was. Het aanleggen van een sportveld op deze bodem zal enorm veel geld kosten en de meeste sporten hebben graag een min of meer droog veld. Daarnaast heeft het terrein grote natuurwaarden, waarvoor het zelfs een Nationale Natuurprijs heeft ontvangen en het draagvlak voor aantasting van de Zump bij de bevolking is absoluut afwezig.

De eerste krantenberichten leidden al tot allemaal spontane acties van buurkinderen en ook volwassenen staken al de koppen bij elkaar om de juridische mogelijkheden te onderzoeken om de plannen te dwarsbomen. Zeker als er echt actie gevoerd zou zijn, denk ik dat men grote moeilijkheden zou hebben gekregen om de plannen uitgevoerd te krijgen.

Gelukkig is al die commotie niet meer nodig. Gelukkig

kan de dwergmuis rustig doorgaan met het bouwen van zijn kleine bolronde nestjes in het essengriend en kan het zeggendoortje de ijsbaan blijven bevolken. Gelukkig zullen de rupsen van het oranjetipje in de look zonder look gewoon vol-

rietorchis, foto: Kars Veling

gend jaar weer vlinder kunnen worden en kunnen de grasmussen zonder problemen hun jongen groot brengen. De duizenden groene kikkers kunnen doorzingen en het de kinderen moeilijk maken om ze te vangen. De glassnijder, een in Nederland kwetsbare libellensoort van de Rode Lijst kan zich, zo vlak bij de stad handhaven en 's avonds kunnen de dwergvleermuizen en laatvliegers hun best doen om muggen en vliegen boven de Zump weg te vangen. De rietorchis, een prachtige orchidee die al jaren bloeit op een in de sloot drijvende boomstam, kan gerust zijn, ook volgend jaar

de Zump, foto: Kars Veling

is er plaats voor hem in de Zump. En ter geruststelling voor ons: over twee jaar zijn er gelukkig weer gemeenteraadsverkiezingen!

Torenavalken in de tuin

Foto's en tekst door Ingrid Hille Ris Lambers

Een prachtige roofvogel, de torenvalk. Als je een keer een baltsend paartje torenvalken in je tuin hebt gehad dat ook nog eens succesvol jongen groot heeft gebracht, dan wil je dat het jaar daarop weer!

De vraag was of ze opnieuw zouden gaan broeden in de nestkast die Arno's vader vakkundig in elkaar had getimmerd. 2003 Was een slecht jaar voor veldmuizen en daardoor voor torenvalken. Hoe strenger de voorafgaande winter, des te later de veldmuizenstand op peil is en des te later de torenvalk tot broeden komt. Veel paartjes kwamen vorig jaar niet tot broeden of hadden legfels van slechts één à twee eieren. Het paartje valken in onze kast was extreem laat: pas begin juni troffen we een legsel van vier eieren aan. Daarvan zijn uiteindelijk drie jongen uitgevlogen.

2004

Gelukkig zijn net als vorig jaar winter en in het vroege voorjaar steeds al torenvalken te vinden achter op ons land. Na een niet al te strenge winter lijkt 2004 voor de veldmuis een gunstig jaar te worden. Mannetje torenvalk (grijze kop en staart) en vrouwtje (gebandeerde staart) hebben zich al vroeg in het voorjaar samengevoegd, wat dat betreft dus goede verwachtingen voor het nieuwe broedseizoen. De bovenkant van de nestkast is een favoriet uitkijkpunt voor de jacht. Maar dan die concurrenten! Buizerds die het jachtterrein vanaf de kast prima kunnen zien en de kast dus ook als vaste stek gebruiken. En steeds opnieuw dat paartje Nijlganzen dat de kast inspecteert. Nota bene al in december proberen ze hoe de potentiële woning het best betreden kan worden. Daar blijken wat haken en ogen aan te zitten, hoewel het model gunstiger is dan de steenuilenkast. Ook die heeft het gehele voorjaar, ondanks de veel te kleine vliegopening, een enorme aantrekkingskracht op de broedse ganzen. De valken zijn echter vasthoudend genoeg om de kast als broedplek te heroveren. In april begint de balts; eat een sierlijke vluchten maakt het mannetje daarbij! Hij cirkelt rond de kast, wisselt zweven af met snelle, oppervlakkige vleugelslag en roept een vérdragend 'ki-ki-ki'. Indringers in het territorium, zoals buizerds, worden met luid gekekker verjaagd en achtervolgd. De inmiddels desperate Nijlganzen, die het een laatste keer nog komen proberen, delven het onderspit.

Geen takje of veertje

Torenavalken maken zelf geen nest, maar maken gebruik van oude kraaiennesten, nissen in gebouwen, of zo'n halfopen nestkast die vaak speciaal wordt opgehangen voor de torenvalk. Daarbij wordt werkelijk nog geen takje of veertje in het nest of in de kast aangebracht. Gemiddeld heeft de torenvalk een legsel van zo'n 5-7 eieren, die na 28-31 dagen uitkomen (Bijlsma et al., 1993).

De voornaamste prooi van de torenvalk is de veldmuis. Omdat de torenvalk in de lucht stil kan hangen ('bid-den'), kan hij snel toeslaan bij de muizenjacht. Ons grasland (0,6 ha) is, gelegen tussen de graslanden en grienden in het Vretstroom, perfect jachtterrein. Het is ongeëgaliseerd en kruidenrijk, barstensvol muizenpaadjes en -holletjes. Bovendien houden muizen van de afwisseling met struweel en houtwal. Het mannetje torenvalk sleept voor vrouw en jongen 30 tot 50 muizen per dag aan (Bijlsma, 1997). In jaren met een lage veldmuizenstand vult de torenvalk zijn vangst aan met andere muizensoorten en insecten.

Op 17 mei zetten we de ladder bij de kast voor een nestcontrole. Er blijken vijf eieren gelegd te zijn. Daarna hebben we nog twee keer in de kast gekeken om te zien of alle vijf jongen het goed maken. Er is wel een verschil in grootte tussen de jongen, maar ook de kleinste ziet er vitaal uit. Bij beide nestcontroles (op 6 en 17 juni) hebben we foto's gemaakt. Op 30 juni zijn alle valken uitgevlogen.

Twaalf torenvalken

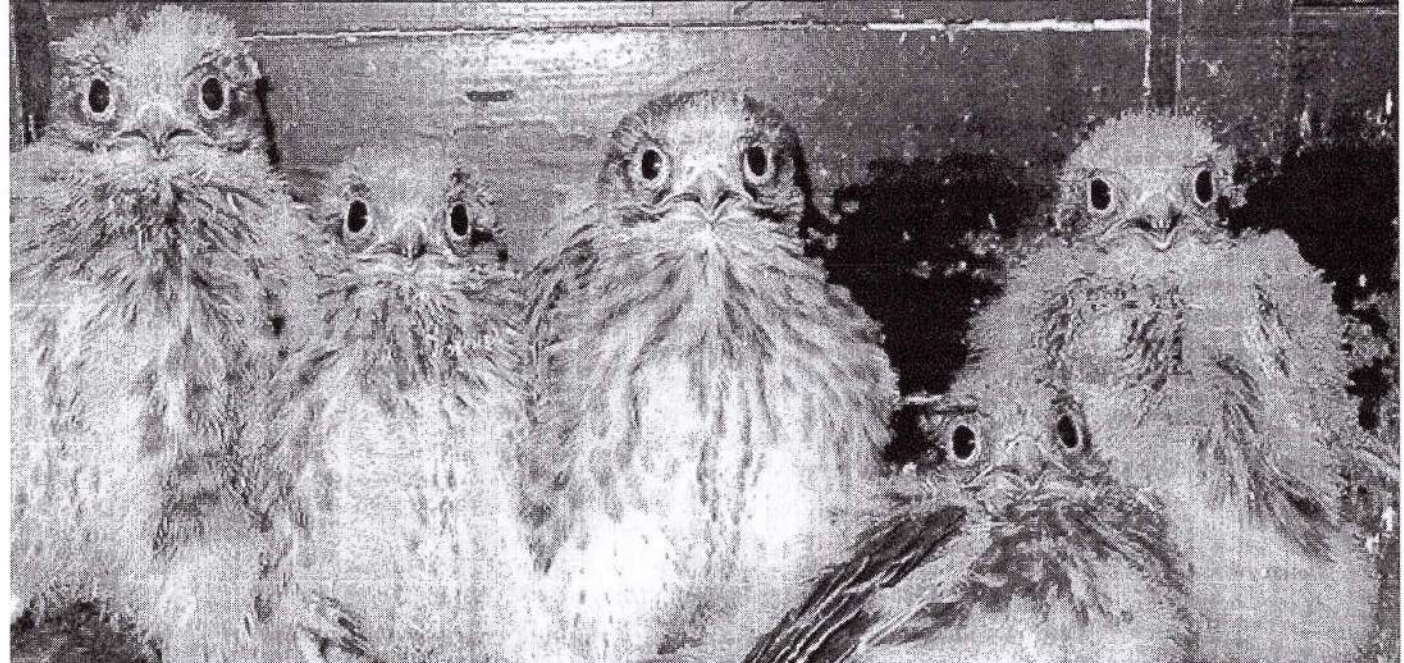
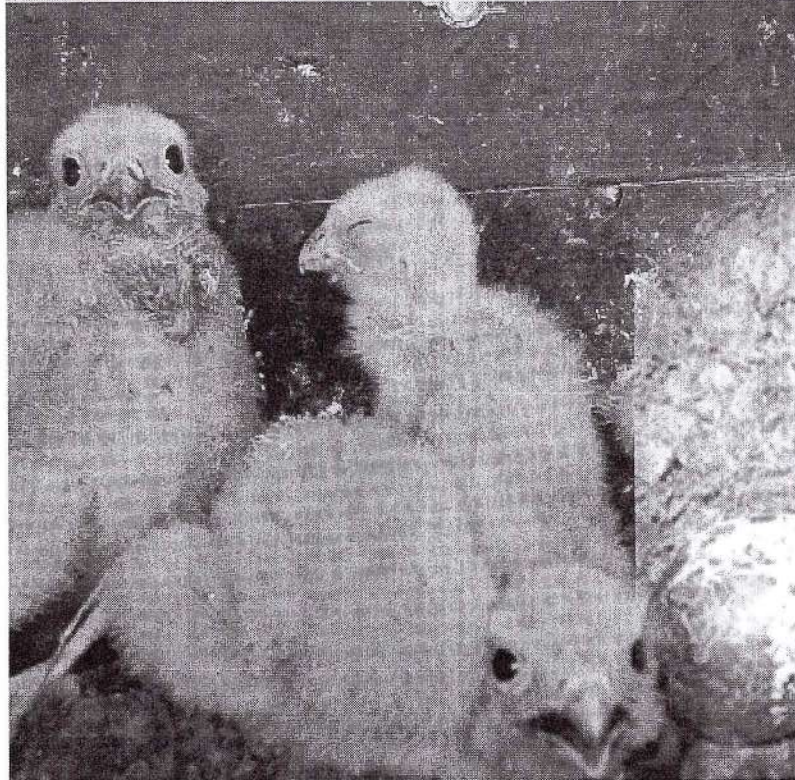
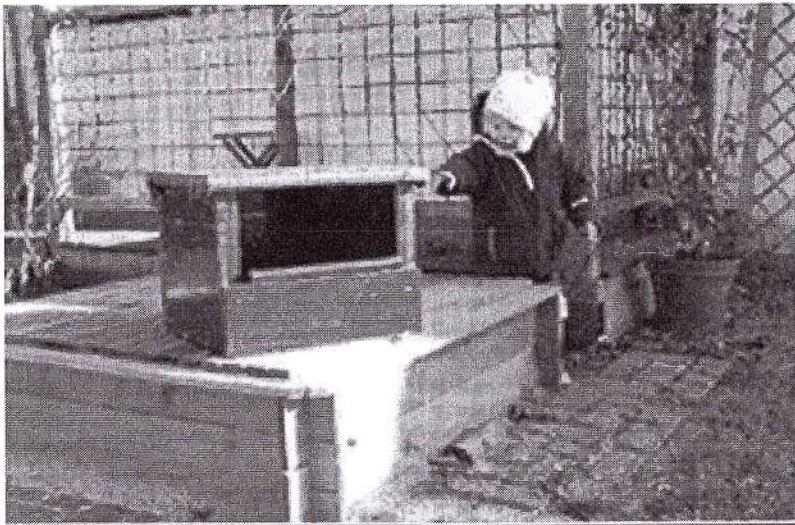
Dat 2004 een goed torenvalkenjaar is, blijkt op 18 juli. Een aanliggend weiland is gemaaid en het kuilgras ligt na één of twee dagen ingepakt in grote rollen op het land. We hebben toen een record aantal van twaalf torenvalken de gehele dag in een weiland gezien. Er moet veel voedsel aanwezig zijn geweest, want er vlogen ook vier blauwe reigers, een buizerd en twee ooievaars.

De jonge valken zijn nog steeds in deze omgeving. Je kunt ze herkennen aan hun gekekker om het minste of geringste.

Naar de sterfte onder torenvalken zijn diverse onderzoeken uitgevoerd. Analyse van terugmeldingen van geringde torenvalken kwam uit op een sterftecijfer van 51% in het eerste levensjaar. De periode net na het uitvliegen, is voor jonge valken de moeilijkste tijd; ze moeten zelf prooien zien te vangen terwijl de muizenstand afneemt. Van de volwassen valken sterft jaarlijks circa 40%. De voornaamste oorzaak is voedselschaarste in de winter. In de periode van december tot maart hebben torenvalken het het moeilijkst, als de insectenjacht geen alternatief voor de muizenjacht vormt. De levensverwachting voor een ouderejaars torenvalk is dan ook niet hoog: 1,6 jaar. Volgend jaar gaan we zeker proberen de jonge valken te laten ringen; wellicht dat dat interessante gegevens oplevert over trek en overleving van de jongen.

Literatuur:

Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels, R. Bijlsma, A. Blomert, W. Van Manen, M. Quist, 1993. Handleiding veldonderzoek roofvogels, R. Bijlsma, 1997.

Het natuurmoment

door Paul van Veen

Op zoek naar de Quetzal - deel 1

Soms word je overvallen door een prachtige natuurbeleving. Zomaar, op een moment dat je het niet verwacht. Soms ook heb je een wens, een soort zorgvuldig voorbereid groots natuurmoment. Daarop hoopte ik als het gaat om de quetzal. De quetzal??

Ik zou willen beginnen met een determinerende beschrijving van de quetzal: een groene vogel met rode buik, een grootte van 38 á 40 cm en een staart met een lengte van 60 cm. De vogel leeft in diverse Midden-Amerikaanse landen en behoort tot de familie van de trogons: een vogelfamilie die in Afrika en Midden- en Zuid-Amerika vertegenwoordigers heeft. Ik ben alleen bang dat ik snel uw aandacht verlies wanneer ik zo doorga. Toch wil ik deze aflevering van 'het natuurmoment' gebruiken om de aandacht op deze vogel te vestigen. In een van mijn vogelboeken over deze vogel staat namelijk de zin: "Considered by many the most spectacular New World bird." Ik ben een van die velen.

Drie jaar terug had ik wel eens van deze vogel gehoord, maar toen ik samen met Ellen plannen maakte om in de zomervakantie vrienden te bezoeken in Nicaragua settelde deze vogelsoort zich in mijn hoofd om er niet meer uit te verdwijnen. Naast Nicaragua bezochten we toen ook enkele natuurparken in Costa Rica. In het cloud forest reservaat Monte Verde zou het een eitje zijn om de quetzal te zien. Dit reservaat is een op en top voorbeeld van een tropisch regenwoud.

De vegetatie is overweldigend. Van de bodem tot en met de boomkruinen op 40 à 50 m hoogte is elk stukje begroeid met planten. Alles dus groen met als uitdaging een groene vogel proberen te vinden. Het lukte ons niet; het weer werkte niet mee en bovenal is het bijzonder moeilijk vogels kijken in zo'n overweldigend dicht begroeid bos.

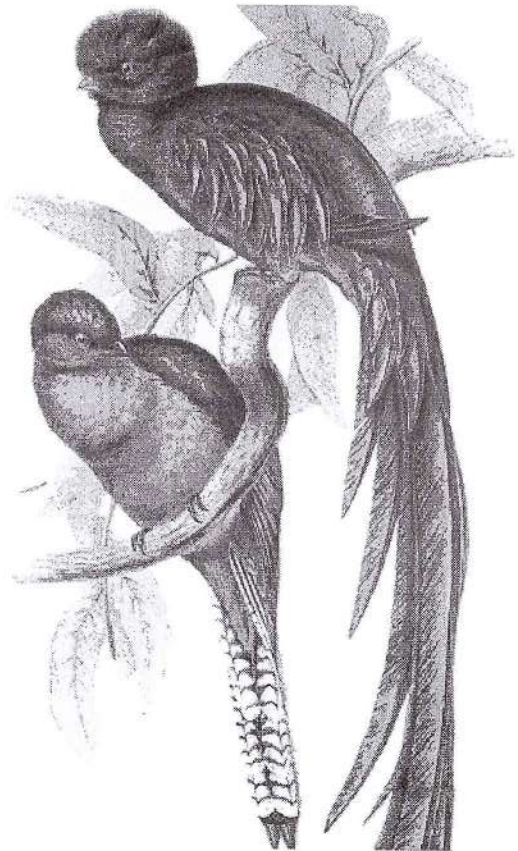
Daags erna in een ander parkje liet de kaartjesverkoper ons een staartveer van de quetzal zien. Deze was een dag eerder door zijn vader in het parkje gevonden. Dat gaf ons moed. Helaas, na vijf uur zoeken geen quetzal. Wel vonden we een familielid, de orange-bellied trogon. Een troostprijs. Verder zijn we toen niet meer in de juiste gebieden geweest. Op het strand van de Stille oceaan komen ze niet voor; wel zeeschildpadden. Nadat we zo'n zeeschildpad hadden gezien kon de reis niet meer stuk, ondanks het gemis van de q-vogel.

Honderden quetzals

Vorig jaar wederom naar Midden-Amerika afgereisd; Guatemala en Belize was dit keer het plan. We hebben vele honderden quetzals gezien. Op de vlaggen van

Guatemala, op bankbiljetten, op munten, in logo's van benzinestations enz. Duidelijk is dat de quetzal een belangrijke plaats in de maatschappij van Guatemala inneemt. Voor de oorspronkelijke Mayabevolking is deze vogel het symbool voor vrijheid. Vele quetzals zullen gestorven zijn omdat men geprobeerd heeft ze in gevangenschap te houden.

Daarnaast was de vogel de nahual (talisman) voor de Maya-koning Tecun Umán. Deze Tecun leefde ten tijde dat de Spanjaarden het land koloniseerden. Een legende beschrijft dat Tecun Umán in een persoonlijk gevecht met de Spaanse generaal Pedro de Alvarado in 1524 gedood is. Tijdens het gevecht vloog een quetzal rond de twee mannen. Pedro de Alvarado sloeg het beest dood, op dat moment blies ook Tecun Umán zijn laatste adem uit. De plaats waar dit gevecht gevoerd werd, heet nu Quetzaltenango (tenango = plaats).

Quetzal op een ansichtkaart (detail van een gravure van John Gould (1804-1881))

Galblaas verwijderd

Guatemala heeft net als Costa Rica een reservaat waar het zeer eenvoudig is een quetzal te zien. In reisverslagen zijn zinsneden te vinden als: ga rondom zonsopkomst naar de derde boom links van het appartement,

kijk in de kroon van deze boom en enkele vogels zijn te zien. Anderen beschrijven dat dagelijks een quetzalshow te bewonderen is. Dit moet dus lukken dachten we. Echter ook die keer is het ons niet gelukt de vogel te zien en wel om een hele andere reden.

Op 23 juli mailden we naar het thuisfront dat we de 24ste naar Biotopo, dé Quetzalplek, zouden gaan. Busje was geregeld, hotel afgerekend. Tijdens het eten 's avonds kreeg ik last van pijn in de buurt van mijn galblaas. Om 23 uur was de pijn na medicijnen te hebben genomen niet weg. Sterker nog, mijn bloeddruk was wel zo goed als weg. Om een lang verhaal kort te maken: op de 24ste schreef Ellen een mailtje naar het thuisfront, waarin gemeld werd dat mijn galblaas was verwijderd. Einde vakantie, einde zoektocht naar de quetzal... maar niet voor altijd.

Deze zomer vertrokken we weer voor een maand naar Guatemala en Belize. De q-vogel stond weer hoog op

het verlanglijstje. En of al deze eerdere pogingen hebben bijgedragen aan hét natuurmoment, dat zal in de volgende Hak-al te lezen zijn.

Iedere natuurliefhebber heeft herinneringen aan bepaalde mooie momenten in de natuur. Een ontmoeting met een bijzonder dier, een opmerkelijke gebeurtenis of een eerste blik op een onvergetelijk landschap.

Heeft u ook zo'n natuurmoment? Deel het met ons en met de andere lezers. Het maakt niet uit of de tekst kort of lang is, goed of slecht geschreven, het gaat puur om het moment. Stuur uw verhaal naar het redactieadres redactie@nvwc.nl of naar het postadres Dorpsstraat 24, 4111 KS in Zoelmond.

Muizenvangen

In het kader van een algemene inventarisatie worden in het weekend van 30/31 oktober muizen gevangen in de eendenkooi aan de Pijsseweg. Een beperkt aantal belangstellenden kan op één of meer van de vier vangrondes (vr/za-avond, za/zo-ochtend) mee om allerlei soorten muizen van dichtbij te bekijken. Aanmelden bij keeskoopmans@hetnet.nl of tel 030-6773516/ 06-12383383.

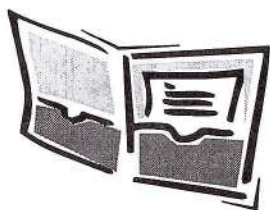
Jeugdgroep weer van start

Zoals we al eerder aangekondigd hebben in de laatste convo, gaan we weer van start met de jeugdactiviteiten. Daarbij hoort een eigen plekje in de Hak-al. Op deze jeugdpagina zullen we alle leden op de hoogte houden van onze activiteiten. Deze pagina willen we gaan vullen met dingen die de kinderen gemaakt hebben, zoals een verslag van een excursie, tekeningen of andere creatieve zaken.

Aangezien we 28 augustus nog niet genoeg aanmeldingen hadden om van start te gaan beginnen we nu echt op zaterdag 11 september. Alle jeugdleden krijgen die eerste dag een verrassing uitgereikt die ze gelijk meekunnen nemen naar de Baarsemwaard waar we deze ochtend op zoek gaan naar sprinkhanen. We gaan de jeugdgroep anders aanpakken dan voor-

gaande jaren, we gaan er echt op uit en elke keer zal een ander thema van de natuur centraal staan. Dit jaar hebben we al heel wat leuke dingen op het programma staan, zoals paddestoelen in de Plantage, vlinders, wilgen knotten, roofvogels tellen en nog veel meer!

Wilt u meer weten over de nieuwe Jeugdgroep, dan kunt u terecht bij Monica Noordhuis (0345-524617) of Gerdit Greve (0345-534000).

Periode: maart 2004 - augustus 2004

VAN DE Leesplank

door Leo van der Kooij

In vijf maanden tijd is de stapel tijdschriften weer flink gegroeid. Heel wat lezenswaardigs is er voor de geïnteresseerde natuurliefhebber weer uit te halen. Hieronder volgt een bloemlezing. Tevens is weer een volledige lijst van de binnengekomen tijdschriften samengesteld.

Altenatuurtje

De vereniging Altenatuur telt een aantal enthousiaste botanici en entomologen onder haar leden. In vrijwel elk nummer van het tijdschrift 't Altenatuurtje staan verslagen van de planten- en insectenwereld van het land van Altena. Deze keer betreft het vlinders, loopkevers en een overzicht van de flora-inventarisaties in het betreffende gebied gedurende 2003. Dit laatste artikel is van de hand van Peter van Ruth. Er werden 36 hokken van 1 km² geïnventariseerd en in totaal werden 473 plantensoorten genoteerd. Overige artikelen gaan over vleermuistellingen in Fort Giessen (82 overwinterende exemplaren in 3 soorten) en een lijst van vogelwaarnemingen.

Argus

In Argus staat een redactioneel artikel over jachttoerisme. Al met al een misselijkmakende zaak. Op pagina 13-17 staat een artikel van de hand van Jan Bouterse over de herintroductie van de ooievaar in Nederland.

Boomblad

Het Rivierengebied is volop in ontwikkeling. Allerlei plannen worden bedacht om de te verwachten grotere waterafvoer op te kunnen vangen. In Boomblad nummer 2 wordt een van deze plan-

nen besproken. Het gaat om het idee een zogenaamde groene rivier te creëren die in tijden van hoge waterstand als extra capaciteit kan worden gebruikt. Als groene rivier wordt onder andere aangemerkt het gebied van de Linge (zie Boomblad 2). Een belangrijke publicatie voor de natuurbescherming in Nederland zag dit jaar het licht. Het betreft het boek 'Soorten van de habitatrictlijn Europese natuur in Nederland'. In Boomblad nr. 3 wordt deze belangrijke uitgave besproken.

Brachytron

Wat kunnen we op libellengebied verwachten als oevers en watergangen en vijvers natuurvriendelijker worden ingericht? In Brachytron staat een verslag van een onderzoek naar libellen langs natuurvriendelijke oevers in Gouda. De conclusie is 1,8 maal zoveel soorten en 2,3 zoveel aantallen ten opzichte van traditionele oevers. Ook voor Culemborg, waar plannen voor natuurvriendelijke oevers van gemeentewege worden uitgewerkt, is dit artikel van belang.

Geldersch Landschap

Het Geldersch Landschap bestaat in 2004 75 jaar; aanleiding voor een feestelijk jubileumnummer. Hierin komen verschillende personen die allemaal iets met het Geldersch landschap te maken hebben aan het woord, op een zodanige manier dat de vele aspecten van het werk van de Stichting goed belicht worden. Uit het jaarverslag 2003 citeer ik het volgende: Goilberdingerwaarden en de Volencampen (67 ha) in en bij

Culemborg. "Van de gemeente Culemborg kregen we de Volencampen in beheer, enkele percelen weiland omgeven door fraaie lanen met herenhuizen. We gaan hier hooilanden ontwikkelen, aangevuld met seizoenbegrazing met veerassen als Lakenvelders en Brandrode runderen." En de Regulieren (210 ha) bij Culemborg. "De eendenkooi is voorzien van rietmatten. Twee pijpen zijn nu vangklaar. Tussen de honderden kieviten en grutto's die in het voorjaar pleisterden op de Regulieren zaten ook 25 kempfanen."

Knipselkrant

Faunabescherming

Het blijft touwtrekken tussen jagers en faunabeschermers. In de pers worden voortdurend polemieken tussen de beide tegenstanders gevoerd. Onzinnige beweringen en steekhoudende argumenten kunnen aan beide zijden gevonden worden getuige de krantenartikelen die in de Knipselkrant gebundeld zijn.

De Kruisbek

Interessante artikelen over weidevogelbescherming en halsbandkauwen langs de Lek in Kruisbek nr 2. en broedvogels van de Leusderheide in Kruisbek nr. 3. Wat betreft dit laatste: wulp, tapuit en duinpieper sinds 1980 verdwenen. Boomleeuwerik, roodborsttapuiten en nachtzwaluw in de lift, veldleeuwerik en geelgors weten zich goed te handhaven.

De Levende Natuur

Wie herinnert zich nog plan Goudplevier? Tien jaar gelden lanceerde Natuurmonumenten een ambitieus plan om in het Mantingerveld in Drenthe 600 hectare natuurgebied te herstellen. Wat is er sindsdien gebeurd en in hoeverre er al resultaten zijn te melden, is te lezen in nummer 2 van de Levende Natuur dat geheel gewijd is aan dit gebied. Tweederde van het gebied is inmiddels verworven en ongeveer 30% is reeds ingericht.

Ons lid Theo Boudewijn is mede-auteur van het artikel 'Sliedrechtse Biesbosch op de schop' in de Levende Natuur nummer 3. Het betreft hier een van de grootste natuurontwikkelingsprojecten in Nederland (295 ha). Tenslotte in nummer 4 een goed verhaal over herstelde bronbeken in Ubbergen en een positief bericht over de Renkumse beek. (EHS Veluwe-Nederrijn).

Natuur en Milieu

In Culemborg wordt een nieuw landgoed ontwikkeld van 5 hectare grenzend aan de Bol op een voormalig fruitteeltbedrijf. In Drenthe worden de meeste nieuwe landgoederen ontwikkeld en wel op een schaal die in onze omgeving niet mogelijk is. Er zijn inmiddels 14 landgoederen -waarvan een van 1000 hectaren groot-gerealiseerd of nog in ontwikkeling. Lees hierover in Natuur en Milieu nummer 4 (blz. 18-20).

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Wespen kennen we en ook bijen, maar kennen we wespbijen? Deze vliesvleugelige insecten leven ook in ons land. Er zijn maar liefst 44 soorten in ons land aan te treffen. Het zijn alleen parasieten van solitaire bijen. In nummer 20 van de Nederlandse Faunistische Mededelingen geeft Jan Smit een volledig overzicht met foto's, determinatietabellen en verspreidingskaartjes. Daarnaast enkele

korte artikelen over een nieuw lieveheersbeestje, een nieuwe bij en een nieuwe mier in Nederland en een artikel over de sikkelsprinkhaan op de Oirschotse Heide.

Nieuwe Wildernis

Het blad Nieuwe Wildernis is een van mijn favorieten. Prikkelend en uitdagend zijn de artikelen over binnen- en buitenlandse natuurgebieden. Af en toe verschijnt er een heerlijk scheldstuk over de kneuterigheid en kreterigheid van Nederlandse politici en angsthazerigheid van natuurbeschermingsbobo's. Laat ook dit nummer dus niet ongelezen! Nieuwsbrief EIS Nederland en NVL nieuwsbrief
Veel nieuws over insectenwerkgroepen en libellen (nieuwe soorten, nieuwe vindplaatsen). Insectenwerkgroepleden moeten dit zeker lezen.

SOVON nieuws

In SOVON nieuws nummer 1 onder andere een verslag van de kolonievogels in 2003. De aalscholver ging iets vooruit ten opzichte van 2002. Reigers en lepelaars iets achteruit. Minder meeuwen in het Waddengebied, veel minder oeverwaluwen (-30%) en enige achteruitgang bij de roeken. De laatste vogels hebben nogal te lijden van klagers over overlast. In nummer 2 staat naast veel nieuws over bijeneters,

aalscholvers, steltlopers vermeld hoeveel roerdompen er in 2003 zijn aangetroffen als broedvogel in ons land. Er werden 276 territoria vastgesteld zodat de schatting 330-375 broedparen bedraagt.

Vlinders

In Vlinders nummer 2 wordt doorgedaan op een ontwikkeling van de laatste jaren, namelijk dat de libellen een blijvend onderdak gaan vinden in dit tijdschrift. Naast de dagvlinders worden in het artikel van Cees Witkamp over het Utrechts-Hollands weidegebied ook de libellen behandeld. Aan het totstandkomen van dit artikel heeft onder andere onze vereniging meegewerkt.

In nummer 3 wordt onder andere aandacht besteed aan de zogenaamde veenbesvlinders. Hoogvenen in Nederland zijn een zeldzaam en bedreigde biotoop. Het zal dan ook niet verbazen dat de drie veenbesvlinders te weten veenhooibeestje, veenbesparelmoer en veenbesblauwtje sinds 1990 enorm achteruitgegaan zijn. De oorzaken zijn de beruchte drie V's, vermessing, verdroging en versnippering van het leefgebied. Daarbij komt nog de klimaatverandering. De warme droge zomers van de afgelopen jaren zijn voor de stand van deze noordelijke vlinders niet bevorderlijk.

De NVMW krant

Onze zustervereniging in Wijk bij Duurstede heeft genoeg gelobbyd

NatuurenMilieu

7 2004

105 de jaargang - juli 2004 - opgericht in 1996

4

om een voormalig recreatieterrein aan de Kromme Rijn als natuurgebied in te richten en te beheren. Dit jaar is het eindelijk gelukt om het 7,5 ha grote terrein over te dragen aan het Utrechts Landschap. De uitvoering van het plan kan nu van start gaan .

Vogelnieuws

Met het themanummer "Vogels en landbouw" worden knelpunten aangegeven en wegen gezocht om uit de impasse over de voortdurende achteruitgang van de vogels van boerenland te geraken.

Vogels

In Vogels nummer 3 wordt het gebied van de Zouweboezem in het zonnetje gezet. Hoe is het te verklaren dat dit in zijn soort kleine gebied (130 ha) een reus is op het gebied van moerasvogels? Maar liefst een kwart van alle broedende purperreigers in ons land vindt hier zijn stek!

Zoogdier

Verder nog wat zoogdiernieuws uit de beide nummers van Zoogdier. Het aantal bevers in de Biesbosch neemt toe . Beheersjacht niet noodzakelijk om reeënstand te reguleren. Franjestaart (vleermuissoort) neemt toe in Oost-Nederland. Lees ook de interessante artikelen over zeezoogdieren en bevers in Vlaanderen.

Van de provincie Gelderland kregen we tot slot een folder toegestuurd waarbij drie beleidspunten van de provincie in het landelijk gebied worden toegelicht namelijk:

- Herziening van het gebiedsplan Natuur en Landschap
- Zoekgebieden voor botanisch beheer
- Foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten

Van alle onderdelen is een kaart opgenomen waarop de betreffende gebieden zijn ingekleurd.

Alle ontvangen en besproken tijdschriften liggen weer in de tijdschriftenbak in de Ketelvink.

Het gaat om de volgende tijdschriften:

't Altenatuurtje - Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur 23e jaargang nr. 3 (mei 2004)

Argus - de Faunabescherming - jrg 29 nr. 2 (juni 2004)

Blad -IVN Tiel- 16e jrg nr. 1 (voorjaar 2004)

Boomblad -Alterra- jrg 16 nr. 1 tot en met 4 2004

Brachytron - Nederlandse Ver. Libellenstudie 7e jrg (mei 2004)

De Dompheorn -Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden- nrs 1 en 2 2004

Gelders landschap - Stichting Geldersch Landschap - jrg 26 nrs 1 en 2 2004 plus jaarverslag 2003

Knipselkrant - Faunabescherming - jrg 28 nr. 1, 2 en 3

De Kruisbek -Vogelwacht Utrecht- jrg 47 nr. 2 en 3

De Levende Natuur - jrg 105 nr. 2, 3 en 4

Natuurbehoud - Ver. Natuurmonumenten- jrg 35 nr. 2 en 3 (mei en augustus 2004)

Natuur en Milieu -Stichting Natuur en Milieu- jrg 28 nr. 4, 5, 6 en 7

Nederlandse Faunistische Mededelingen nr. 20 uitgave 2004

Nieuwe Wildernis - Stichting Kritisch Bosbeheer - jrg 10 nr. 32

Nieuwsbrief - Centraal Bureau EIS-Nederland nr. 38 (juni 2004)

NVL Nieuwsbrief - Ned. Ver. voor Libellenstudie - jrg 8 nr. 2 (juni 2004)

SOVON Nieuws - Sovon Vogelonderzoek Nederland - jrg 17 nr. 1 en 2

Van Nature -Vereniging Natuurmonumenten- jrg 14 nrs.4 tot en met 8

Vlinders -De Vlinderstichting- jrg 19 nr. 2 en 3

De VNMW-krant - Ver. Natuur - en Milieu Wijk bij Duurstede - juli 2004

Vogelnieuws - Vogelbescherming Nederland 17 jrg. Nrs. 1 en 2

Vogels -Vogelbescherming Nederland- nrs 2 en 3 2004

Zoogdier -Vereniging Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming- jrg 15 nrs. 1 en 2

Jaarboek 2003 van de Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming

Vindplaats winterjuffer poel ravenswaay, foto: Kars Velling

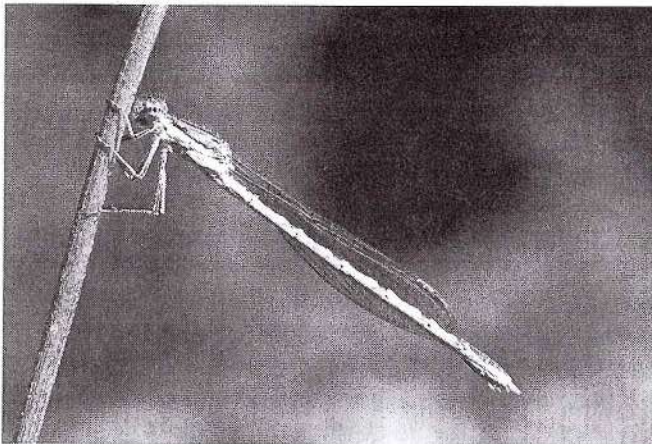

Populatie bruine winterjuffer gevonden in Culemborg

Op weg naar 'Libellen tussen Lek en Linge'

door Annette van Berkel

Het is al weer jaren geleden dat 'Vlinders tussen Lek en Linge' uitkwam. Een leuk boekje met daarin informatie over de vlinders in ons werkgebied en waar je ze kunt vinden. De insectenwerkgroep doet echter niet alleen aan vlinders: de leden werken ook al jaren aan libellen. Inmiddels is ook flink wat bekend van hun voorkomen en verspreiding. Er is nu dan ook het plan om van libellen een boekwerk te maken. Alleen zijn nog niet alle plekken goed bekeken in de goede vliegtijd van de diverse soorten. Daarom zijn een aantal werkgroepsleden in 2004 op pad geweest om witte plekken in de verspreiding op te vullen.

bruine winterjuffer, foto: Kars Veling

Er zijn verschillende activiteiten ondernomen om de hiaten in de kennis op te vullen.

Zo heeft Nicoline Stark als stagiaire van 'De Vlinderstichting' in het voorjaar een twintigtal plekken bezocht waar niet goed van bekend was wat er zat. Dat gebeurde volgens de methode van het Landelijk Meetnet Libellen (zelfde route om de twee weken bij goed weer lopen en alle libellen daarin tellen). Een stuk langs de Linge is tijdens een excursie onderzocht vanuit de kano. En natuurlijk is een aantal mensen gewoon op de fiets (en soms in de auto) gestapt om allerlei delen van ons werkgebied zonder libellengegevens te bekijken.

Enkele resultaten

Nicoline vond in het Tichelterrein de glassnijder; een van onze weinige rodelijstsoorten. Zowel op de Linge als in vele andere wetingen en sloten met drijvende

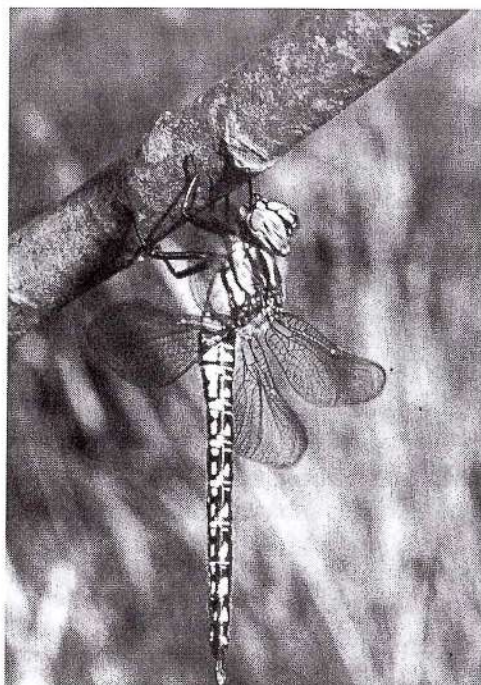
waterplanten zoals de gele plomp werden grote roodoogjuffers aangetroffen. En enkele weken tot een maand later nam de kleine roodoogjuffer het van de grote over. De dieren kenmerken zich, zoals hun naam doet vermoeden, door rode ogen. Blijkbaar hadden de juffers een goed jaar, want ze waren bijna overal te vinden.

Heel erg kicken was de ontdekking van een populatie bruine winterjuffers in een plas in de uiterwaard tussen Zoelmond en Ravenswaay. Eerder waren er wel steeds enkele waarnemingen maar nog nooit waren zoveel, zulke verse jonge dieren op één plaats gevonden. De enige rivierrombout van dit jaar is in de uiterwaard gevangen ter hoogte van Ravenswaay, tussen de schapen.

Hoe verder

Bij het schrijven van dit stuk begint net een mooie week in september en in die tijd worden weer ijverig witte plekken opgezocht en gevuld met waarnemingen van rondvliegende libellen. Wellicht zal in 2005 ook nog wel het een en ander moeten gebeuren. Dat is echter pas na de verwerking van de gegevens van dit jaar duidelijk.

Ook zal begonnen worden met inventariseren of, hoe

glassnijder, foto: Kars Veling

en met wie we het boek gaan schrijven. Uiteraard komt dan ook financiering om de hoek kijken. Kortom er moet nog aardig wat water door de Lek en Linge stromen voor er zoiets als 'Libellen tussen Lek en Linge' ligt. Maar het begin is er...

Big Day 2004

door Arjan Brenkman

Na een jaartje afwezigheid werd dit jaar op 22 mei, dankzij organisatoren Daniel Beuker en Job de Boer, de derde, inmiddels legendarische Big Day gehouden. De bedoeling was ook nu weer dat teams van twee personen in één etmaal (dit jaar 20 uur) zoveel mogelijk vogelsoorten in het Culemborgse gebied zouden waarnemen, waarbij uitsluitend het vervoer per voet of met de fiets was toegestaan.

De vier teams na 20 uren keihard werken in de tuin van de familie De Boer, foto: Jouke Altenburg

Dit jaar waren er vier teams: het winnende duo uit 2001, Louis van Oort en Paul van Veen, het verliezende duo uit 2001 Arjan Brenkman (titelverdediger 2002) en Stijn Brand, de vogeltalenten Job de Boer en Daniel Beuker en als laatste team nieuwkomer Theo Boudewijn met routinier Jan-Dirk Buizer. De strijd was ook dit jaar zwaar en werd voornamelijk bepaald door strategie, bluf en fysiek uithoudingsvermogen. Vrijdagavond, vlak voor 7 uur 's avonds verzamelden de teams zich in het clubgebouw 'De Ketelvink'. De sfeer was gespannen want de eeuwige roem (en natuurlijk niet te vergeten, de 'gouden snip') stond op het spel. Het zag ernaar uit dat het een lastige klus kon worden, want 22 mei is vrij laat in het voorjaar. Veel broedvogels laten zich niet meer zien of horen (bijv. blauwborst), terwijl anderen net klaar zijn met broeden en al hun territorium hebben verlaten (bijv. kleine Bonte Specht). Tevens is de steltloper trek net voorbij en zijn de meeste meeuwen vertrokken naar de kust om daar te gaan broeden.

Het was dus wel duidelijk dat de teams van Theo/Jan-Dirk en Louis/Paul de beste kaarten in handen hadden gezien hun vele broedvogelrondes in het gebied. De voorbereiding van Daniel en Job was

onduidelijk, iets wat in de uitslag zou doorklinken, terwijl Stijn het hele internet had uitgeprint op zoek naar de beste waarnemingen, braaf ingediend door NVWC-leden, waaronder Jouke Altenburg.

Oorverdovend gegil

Om 19.00 uur precies gaf Jouke het startsein en de teams stoven uit elkaar. Stijn en ik fietsten als een idioot naar de Steenwaard, want om de strijd te winnen is het essentieel zowel de Steenwaard als de Baarsem- en Goilberdingenwaard te bezoeken voor slapende meeuwen en eventuele steltlopers. Een anderhalf uur later waren we alweer in de Baarsemwaard, waar de kwartelkoning fijn meewerkte door zelfs even op te vliegen. Plotseling werden we opgeschrikt door een oorverdovend soort gegil van onder aan de dijk en voor we het wisten schuimden Jouke Altenburg en Berry Lucas in koor "Roodpootvalk!!" in klanken die mijn trommelvliezen nog doen samentrekken. Terwijl Berry aan Jouke hartmassage gaf, zonk de moed ons al in de schoenen toen we erachter kwamen dat Daniel en Job een adult mannetje roodpootvalk ontdekt hadden in de Steenwaard, waar we net vandaan kwamen! En ja hoor, ook Louis en Paul hadden hem goed gezien... Het was niet waar, net twee uur bezig en nu al verloren. Nou ja, bijna dan.

We vogelden als idioten en kwamen gelukkig snel in vorm met ijsvogel, rietzanger, boomvalk en twee bonte Strandlopers. Ondanks dat deed de roodpootvalk eenvoudigweg veel pijn. Het werd dan ook hoog tijd eens wat verwarring onder de deelnemende teams te zaaien door een flink portie bluf.

Onverwachte kwartel

Extra motivatie om vroeg uit de veren te gaan en na steenuil en ransuil eenvoudig te hebben bijgeschreven langs de dijk waren we dan ook alweer om kwart over vier 's ochtends in de Regulieren. Het geluk was ineens aan onze zijde, met waterral, een prachtige blauwborst en een onverwachte kwartel (nee geen vage kikker), al kostte wielewaal veel tijd. Met een korte stop langs de oude visvijvers voor sprinkhaanzanger en langs het industrieterrein voor braamsluiper en zwarte roodstaart waren de meeste hobbels genomen.

Aangezien het Culemborgse gebied niet enorm groot is maar toch wel zo groot dat je je een behoorlijke slag in de rondte kan fietsen, is het essentieel van tevoren een goede strategie uit te denken. Er is maar één avond en ook maar één ochtend, dus geen herkansingen. Vooral soorten die sowieso moeilijk zijn, moet je goed plannen zoals uilen, ralachtigen. Voor elke gemiste soort moet

je dan ook een compensatiesoort zien te vinden waarvan de kans klein is dat anderen hem hebben, een zogenaamde blokker. Een van die hoofdbrekers was voor ons boomklever. Ze zijn er altijd, maar dan ook echt altijd, behalve tijdens de big day. En inderdaad, in plaats van 1 minuut kostte deze soort ons bijna een uur, aanzeien ze midden in het broedseizoen zo stiekem mogelijk zijn. Uiteindelijk bleek dat een team de vogels zelfs helemaal niet kon vinden.

Boomklever was gelukkig onze nummer 99 dus reden we met een sneltreinvaart naar de dijk waar we nog een aantal 'zekerheidjes' hadden liggen. Gelukkig was bosuil simpel en een mooie nummer 100 om half elf precies, snel gevolgd door een paar echte blokkers in de vorm van wespindief en tortelduif.

Tour de France-etappe

Ondanks deze score waren we ervan overtuigd dat we ver achter lagen op de rest vanwege hun broedvoelkennis. We hadden 's ochtends vergeefs veel tijd in boompieper en kleine bonte specht gestoken, ondanks dat Stijn ze de dag ervoor nog had gezien. Ook een relatief eenvoudige soort als sperwer zat niet mee, Stijn had er een die ochtend, maar ik was net te laat en dan telt ie helaas niet... In de laatste 6,5 uur van de Big Day hebben we dan ook een complete Tour de France-etappe afgelegd om toch elk hoekje van Culemborg te bezoeken. Het mocht niet baten al hadden we later die dag nog wel een mooie zilverplevier in de Goilberdingenwaard.

Overtuigd van ons verlies slenterden we om 17.00 uur op zaterdagmiddag midden. Iedereen was doodop, behalve dan de frisse juryleden Annette van Berkel en Jouke en de supporters Ingrid Hille Ris Lambers en Chris Harmsen. De ouders van Job hadden een fantastische catering op touw gezet al moest er toch weer een Brenkman aan te pas komen om de stekker in het stopcontact aan te drukken.

Al met al bleek dat er ook dit jaar weer een enorme kennis voor het gebied vergaard was, met drie paartjes roodborsttapuit, kwartel, 2 zomertortels, een paartje

ijsvogel, 2 boompiepers, 2 kleine bonte spechten, zilverplevier, bontbekplevieren, Temmincks' strandloper, lepelaars, goede aantallen kluten op nest, veel patrijzen en natuurlijk niet te vergeten een prachtig mannetje roodpootvalk in de Steenwaard.

Om een uur of acht was het spannende moment aangebroken en werden de winnaars bekend gemaakt. Met 88 soorten hadden Theo en Jan-Dirk een mooie 4de plaats. De derde was voor Job en Daniel met 94 soorten. Daarna werd het spannend. We zaten in ieder geval bij de beste twee, maar vreesden voor de overmacht van oude rotten Paul en Louis. Het bleek echter dat zij blijven steken waren op 101 soorten, terwijl wij dus met 106 soorten toch nog de eerste prijs in de wacht hadden gesleept. Eeuwige roem was dus ons deel! Maar, zoals een groot Nederlands filosoof ooit zei: 'Elk voordeel heb z'n nadeel'. Bij die eerste prijs hoorde namelijk ook een speciale trofee, de Gouden Snip. Die moeten wij dus voor minstens een jaar bij ons houden.

Grootste grijs

Bij elkaar zagen de teams 114 verschillende soorten en dat was zo laat in het voorjaar een prachtig resultaat. Mooie soorten waren uiteraard het adult mannetje roodpootvalk ter plaatsje jagend bij de Steenwaard, de kwartel in de Regulieren, kwartelkoning in de Baarsemwaard, twee à drie wespindieven boven de Regulieren, een Temmincks strandloper in de Goilberdingenwaard, kleine bonte specht in het Trichtse veld, drie territoria roodborsttapuit en drie territoria boompieper. Vrijwel alle gangbare broedvogels uit het gebied werden gezien, behalve opvallend genoeg havik en sperwer (!) die door geen enkel team werden 'gescoord'.

Na de uitreiking werden de sterke verhalen over de gebeurtenissen van de dag -mede door de vermoeidheid en het bier- nog even iets sterker. De gesprekken werden nog even wat vuriger en de gemoederen raakten op een prettige manier verhit, maar daarna was voor de Big Dayers de pap toch echt op. De 20 uur keihard werken hadden hun tol geëist. Met roodomrande ogen verklaarde de een na de ander dat hij nu dan toch maar naar huis ging. De uitdrukking 'moe maar voldaan' was op de meesten wel van toepassing, maar de hoofdprijs voor de grootste grijs ging ook in dit geval naar Arjan en Stijn.

De traditie was weer in ere hersteld. Dit was de enerverendste Big Day tot nu toe en de kans dat deze prachtige wedstrijd ooit nog eens wordt overgeslagen, is uiterst klein. De ware liefhebber kan het geen jaar missen.

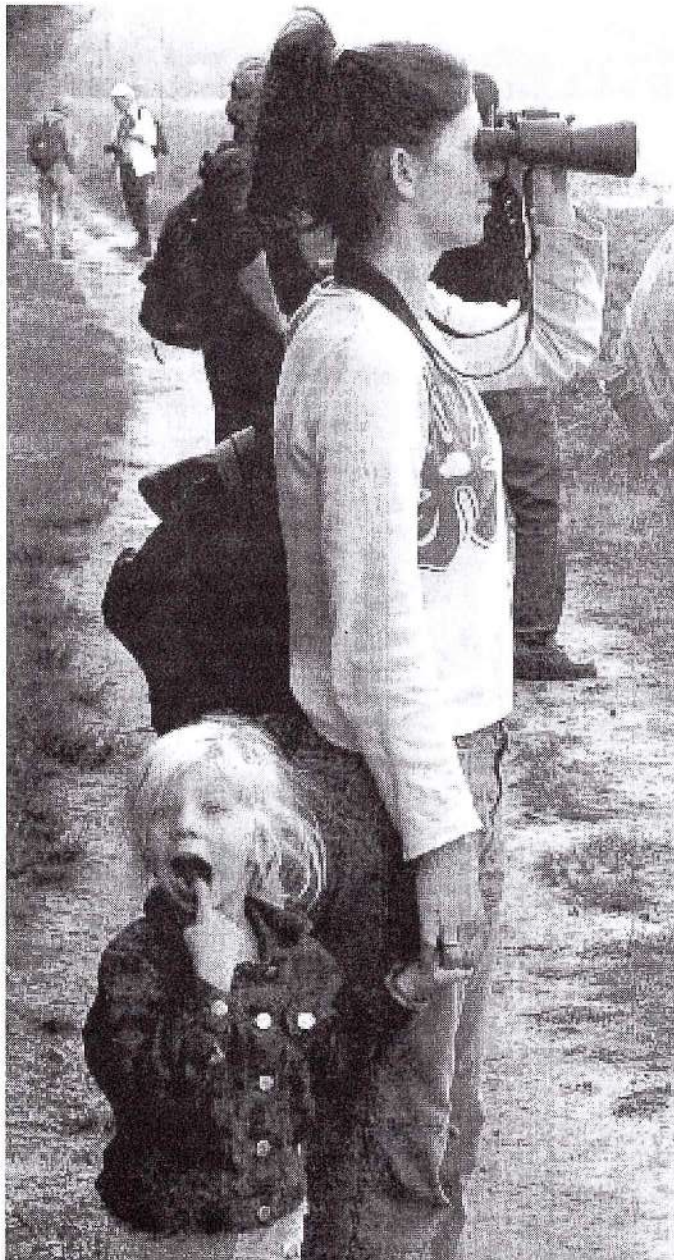

De winnaars van de Gouden Snip en de speciale trofee Grootste Grijs., foto: Jouke Altenburg

Excursie Leersumse Veld op 4 september

door Ingrid Hille Ris Lambers

Bosgebied Het Leersumse Veld is een prachtig en uitgestrekt natuurgebied vlakbij Leersum en het behoort tot Nationaal Park de Utrechtse Heuvelrug. Het is een gebied met bos, heide en een groot plassen- en venengebied, in totaal 500 hectare groot. De plassen zijn ontstaan ten gevolge van turfwinning vanaf de late Middeleeuwen. Het is een gebied dat rijk is aan planten- vogel en insectensoorten. Een ideale bestemming voor een excursie van de vogelwerkgroep!

Ook de allerkleinsten vermaakten zich prima bij deze excursie.
foto: Ingrid Hille Ris Lambers

Betere weersomstandigheden dan vandaag kunnen we ons niet voorstellen. Een stralend blauwe lucht en al om negen uur is het warm. Er zijn ongeveer tien mensen en evenveel auto's en daar voegen wij ons met ons hele gezin aan toe. Na wat geshuffle met bestuurders vangen we de tour aan met wat minder auto's en komen we om circa 10 uur in het bos aan. Onze kinderen, van twee en drie jaar oud, vinden het bos geweldig en kunnen de groep goed bijhouden. Omdat er veel te zien valt onderweg (boompieper, boomleeuw-erik, goudhaan, geelgors, vlaamse gaai) staan we steeds even stil. Op een groot heideveld zien we roodborstapuiten. De telescopen worden uitgezet om ze dichtbij te halen. De kleuren van de roodborstapuit zijn met het verlopen van het broedseizoen wat verbleekt, maar het blijven prachtige vogels. In de toppen van braamstruiken en graspollen zien we ze zitten en opvliegen naar insecten, zoals ook vliegenvangers dat doen. Dit terrein wordt begraaasd door Piëmontezer runderen om de heide in stand te houden. De zeldzame nachtzwaluw is hier op de droge heide van het Leersumse Veld een broedvogel.

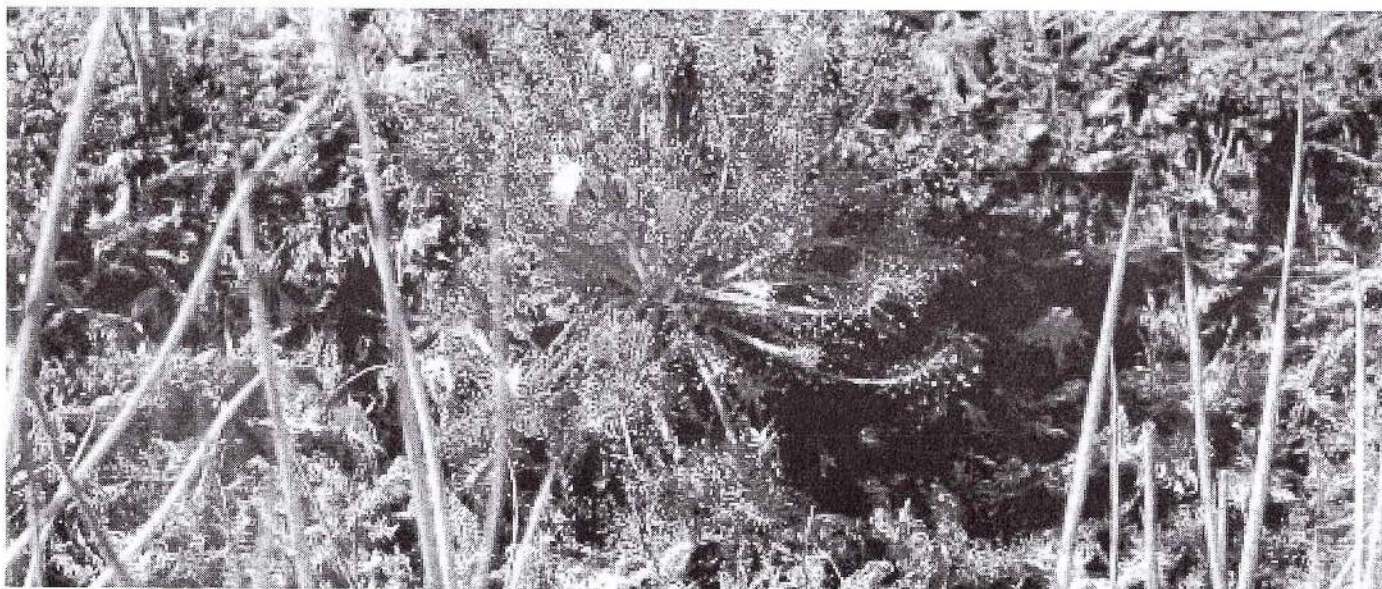
Staatsbosbeheer is eigenaar en heeft het gebied in de afgelopen jaren omgevormd van productiebos tot een gevarieerd eiken-berkenbos, misschien wel tot hoe het gebied er in de Middeleeuwen uitzag. Het beheer bestaat op een deel van het terrein uit 'niets doen'.. Oude bomen en omgevallen stammen blijven in het bos en daardoor wordt het leefgebied voor paddenstoelen, insecten, vogels en zoogdieren steeds diverser.

Na een klein uurtje wordt de jongste een beetje hang-erig. Ze wil niet meer lopen. Vogels kijken wordt lastig met een kind op de armen. De oudste vindt de schelpen op het schelpenpad zo mooi, dat we besluiten dat hier de wegen van mama en papa (met kinderen) scheiden. Met een tas vol picknickspulletjes vermaken ze zich wel.

Ik vervolg de weg met de groep. Boven een kapvlakte is herhaaldelijk een zwevende boomvalk zeer goed te zien. Een boomvalk is wat kleiner en wendbaarder dan een torenvalk. Hij bidt niet, maar jaagt op libellen en zelfs op zwaluwen. Later zien we er zelfs drie in de lucht, waarvan twee ruziënd. Wat bijzonder is, is dat hij steeds opnieuw zweeft op thermiek, op deze warme dag. Twee raven laten zich ook boven de kapvlakte zien.

Dankzij de natte zomer staat er aardig wat water in de vennen. Vanwege bijzondere soorten als de geoorde fuut, dodaars, blauwborst en wintertaling die hier broeden, is het Leersumse veld in het broedseizoen rond de plassen voor het publiek gesloten. De vogelkijkhut aan de westkant van de derde plas is geplaatst zodat bezoekers in die periode toch van vogels kunnen genieten. In 1997 zijn twee plassen tijdelijk drooggelegd om de voedselrijke toplaag te verwijderen. Als gevolg van de meeuwenkolonie die er jarenlang gevestigd was, was er niets meer terug te vinden van de oorspronkelijke vegetatie van schrale bodem. Daar zien we nu zonnedauw staan. Eén van de plassen is aan het verlanden als gevolg van het feit dat een dichte laag in de bodem is beschadigd bij graafwerkzaamheden en het water niet meer blijft staan. In het ven hopen we de geoorde fuut te zien; een zeldzame soort die typisch is voor dergelijke bosvennen. Met de telescopen erbij staan we hier een tijd stil. Vreemd genoeg zien we nauwelijks vogels op de vennen, wel twee kleine fuutachtigen, die bij nadere inspectie dodaarzen blijken te zijn. Dan wijst Daniel op zijn telescoop en zegt; "leuke soort voor je". Heel in de verte zie ik de rest van mijn gezin, de kinderen nog vrolijk aan het ronddartelen. Ongelofelijk, dat ze het zo

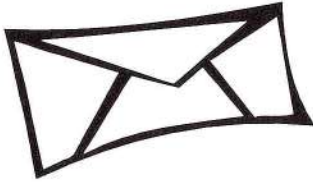
lang volhouden. De andere excursiegangers worden reuze nieuwsgierig als Daniel ze omschrijft als: "mannetje in broedkleed met twee juvenielen". Tijdens onze urenlange tocht genieten we van de vele libellen en waterjuffers. We zien onder andere de paardenbijter, de watersnuffel en de zwarte heidelibel. Deze laatste soort zie je in ons eigen NVWC-werkgebied bijna niet, omdat hij gebonden is aan heidegebieden. We vervolgen onze weg door het bos. Vlakbij ons roept een kleine bonte specht. Leuk, want die is veel minder algemeen dan grote bonte of groene specht. Tegen het eind van de wandeling zien we een sperwer en een serie mezen: matkopmees, kuifmees, staartmees en pimpelmees. Sommigen horen de kruisbekken weer. Door het mooie weer en de bijzondere waarnemingen op deze dag gaan we allemaal tevreden weer naar huis. Zeker weten dat alle deelnemers met plezier aan deze excursie terugdenken!

Waar eens de meeuwenkolonie lag, groeit nu zonnedauw.
foto: Ingrid Hille Ris Lambers

Soortenlijst:

Putter	Grote mantelmeeuw	Boompieper	Staartmees
Aalscholver	Meerkoet	Boomleeuwerik	Koolmees
Blauwe reiger	Wilde eend	Goudhaan	Groene specht
Holenduif	Vlaamse gaai	Buizerd	Huiszwaluw
Turkse tortel	Houtduif	Kuifmees	Kneu
Kiviet	Kauw	Winterkoning	Dodaars
Kokmeeuw	Boomklever	Zwarte kraai	Zwartkop
Witte kwikstaart	Boomkruiper	Torenavalk	Kleine bonte specht
Vink	Grote bonte specht	Raaf	Merel
Grauwe gans	Tjiftjaf	Pimpelmees	Sperwer
Nijlgans	Kruisbek	Boerenzwaluw	Oeverzwaluw
	Roodborsttapuit	Geelgors	

Nieuws van het bestuur

Fort Werk aan het Spoel

Het Fort Werk aan het Spoel is een voormalig verdedigingswerk, dat deel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (bouw in de eerste helft van de 19e eeuw) en dat jarenlang dienst heeft gedaan als uitvalsbasis voor de Explosieven Opruimingsdienst. Deze dienst heeft nog niet zolang geleden het Fort verlaten en de kunstenaar Rop Philippi is de drijvende kracht om het Fort om te vormen tot, zoals in het bidbook staat, een bruisende plek waar cultuur en natuur hand in hand gaan.

Samen met De Veldkeuken en de Stichting Werk aan het Spoel heeft Rop Philippi een conceptontwerp en een conceptactiviteitenprogramma voor die "bruisende plek van cultuur en natuur" opgesteld. De Veldkeuken realiseert de horecavoorziening, Philippi legt zich toe op de promotie en verkoop van beeldende kunst en de Stichting Werk aan het Spoel is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het buitenterrein. Men wil onder meer een vlindertuin aanleggen en een bezoekerscentrum realiseren, met speciale aandacht voor de natuur in het Rivierengebied.

De Natuur- en vogelwacht Culemborg, in de persoon van Kars Veling, zit naast onder meer het Theater De Fransche School, de Stichting Palet en het Culemborgse oudheidkundig genootschap Voet van Oudheusden in het Comité van Aanbeveling.

Het conceptprogramma is verdeeld over de thema's beeldende kunst, theater, natuur en historie, eten, drinken en overnachten en overige activiteiten. Wat betreft de natuur wordt gedacht aan activiteiten als: vogelexcursies (3x per jaar) onder leiding van een ornitholoog, wintertochten (3x per jaar) onder leiding van een veldbioloog, bijzondere avondexcursies (3x per jaar) te voet of op de fiets tijdens een lange zomeravond en lezingen over de natuur (4x per jaar). Na afloop kan de bezoeker bijkomen achter een warme chocolade of een borreltje of met een wijntje bij de vuurkorf,

genietend van de ondergaande zon.

Als andere activiteiten worden onder meer historische rondleidingen (3x per jaar), tentoonstellingen, lezingen over de geschiedenis van Culemborg e.o. (2 tot 4x per jaar), kamerconcerten met poëzie (4x per jaar), openlucht theater, picknicken en meerdaagse wandelingen en fietstochten genoemd. Voor het meedoen aan een groot deel van deze activiteiten zal moeten worden betaald.

Zoals de deelname van Kars namens de NVWC aan het Comité van Aanbeveling al aangeeft, zijn wij positief over dit initiatief en willen wij een bijdrage leveren aan de totstandkoming en de uitvoering. Zo zouden we de hiervoor genoemde natuurexcursies (en ook andere) kunnen inplannen in onze eigen jaarkalender. Zo willen we meepraten over de inrichting van het buitenterrein van het Fort (waaronder de vlindertuin) en zo willen we nadenken over onze bijdrage aan het bezoekerscentrum (folders; maar ook bezetting?). Op die manier biedt het Fort ons ook de mogelijkheid van een tweede uitvalsbasis, naast de Ketelvink, en dat lijkt ons goed voor de contacten met de bewoners van west-Culemborg. Zij zijn in ons ledenbestand helaas ondervetegenwoordigd. Uiteraard zijn we ook kritisch. Wat zal het effect van al deze activiteiten op de omgeving van het Fort (bijv. de uiterwaarden) zijn. Hoe wordt gedacht over de inrichting van het Fort? Over hoeveel bezoekers denkt men op termijn en hoe wil men die opvangen (parkeren bijv.?)

Tot zover even een impressie van een leuk initiatief. In een volgende Hak-al zal dit onderwerp vast wel weer eens aan bod komen. Heeft iemand suggesties, ideeën, opmerkingen of kanttekeningen over dit initiatief? Laat het mij dan weten.

Yme Jan Bosma
(0345-513008; bosmawerf@cabl4u.nl)

Agenda en verslag (bestuurs)vergaderingen

De verspreiding van de (bestuurs)verslagen gaat naar een groot aantal leden van de vereniging die zich met hun e-mail adres hebben aangemeld. Hooft u nog niet bij de groep en wilt u toch graag de verslagen digitaal ontvangen, stuurt u dan even een bericht naar bestuur@nvwc.nl

Op de thema-avond kwam naar voren om ook de agenda van de bestuursvergaderingen naar belangstellenden te verzenden. Wilt u deze ook ontvangen? Graag een mail naar bestuur@nvwc.nl

Een afgedrukt exemplaar van de vergaderingen is te vinden op het informatiebord in De Ketelvink.

Jeugdgroep goed voorbereid van start!

De afgelopen twee maanden is in De Ketelvink hard gewerkt aan de voorbereidingen van het jeugdwerk. De begeleidingsgroep en de jeugdleiders (Gerdit en Monica) hebben gewerkt om een goede manier te vinden waarmee ze de komende periode van start gaan. Er is een jaarprogramma opgesteld en leden van de werkgroepen weten wanneer hun hulp op zaterdagochtend van 9.30 - 11.00 uur gewenst is. De jeugdkast is door leden van de bibliotheekgroep ter hand genomen en overzichtelijk ingedeeld. Gerdit en Monica hebben dit werk naar eigen inzicht afgemaakt met nieuw gekregen en gekochte materialen. Ook is voor ieder kind en begeleider een rugzakje gemaakt met het logo van de NVWC erop. Herkenbaar op de fiets en makkelijk om spulletjes mee te nemen naar een natuurgebied. Daarom willen we alle medewerkers noemen om hen te bedanken voor hun inzet.

Margreet, Annette, Ellen, Gerdit, Monica, Guy, Daniel, Cobi, Jaaike, Adri, Miep, Loes, Jouke en Corry bedankt voor alle uurtjes die zijn gaan zitten in de opstart van het jeugdwerk. De nieuwe leden stromen binnen en wilt u weten hoe ze het gehad hebben dit jaar? Schrijft u dan al vast 18 juni 2005 in uw agenda, dan is er open ochtend bij de jeugd.

Beheerplan Baarsemwaard en Goilberdingerwaard

De gemeente heeft dit voorjaar het beheerplan voor de Baarsemwaard en de Goilberdingerwaard vastgesteld. Voor dit plan zijn onder andere gegevens van de NVWC gebruikt en we hebben in een lange brief een uitgebreide reactie gegeven op het concept dat er lag. Een aantal van onze aanbevelingen zijn overgenomen, maar een aantal belangrijke niet.

Een van de knelpunten die we zien zijn de strangen. We zien dat er maar erg weinig waterplanten in de strangen komen en bovendien dat er een sterke achteruitgang is van het aantal libellen. We hebben erop aangedrongen om de strangen in rechtstreeks contact te brengen met de Lek. Op dit moment zit hier een sluisje tussen. In de winter, als het hoog water is komen er veel vissen in, maar als het water zakt kunnen ze er niet meer uit. We hebben het idee dat dit de oorzaak is van de slechte planten- en libellenontwikkeling. We hadden oplossingen aangedragen en ook gevraagd om dit eens goed te laten onderzoeken, maar dit heeft de gemeente afgewezen. Een ander groot probleem in de Baarsemwaard zijn de loslopende honden. Dit probleem wordt ook door de gemeente erkend en men heeft hiervoor in het beheerplan een oplossing proberen te vinden, door een deel vrij te laten en andere delen af te sluiten voor honden.. Groot probleem blijft dat er ook gecontroleerd moet worden. We zijn benieuwd hoe dit verder gaat.

Er zal ook een evaluatie uitgevoerd worden door de gemeente, ook om te kijken of ze het beheer de komende jaren willen voortzetten. De NVWC heeft aangeboden om hier actief in mee te werken. U hoort hier vast nog meer van.

Blushelikopter

Vanaf half maart voert de luchtbasis Soesterberg oefeningen uit met het scheppen van bluswater in de Lek ter hoogte van de Baarsem- en Goilberdingerwaard. In december 2003 heeft de vliegbasis een convenant afgesloten met de Rijksoverheid/Brandweer dat in drie gebieden in Nederland deze activiteiten mogen plaatsvinden. Het gebied tussen de spoorbrug en de brug bij Vianen is een van de drie gebieden. Gezien de grote branden die regelmatig in Nederland voorkomen en alleen met behulp van de helikopter geblust kunnen worden, zijn deze oefeningen ook noodzakelijk. Toch heeft de NVWC vragen gesteld aan de Algemene Inspectie Dienst (AID) en de vliegbasis geïnformeerd

over de zeldzame (rode lijst) vogels die in dit gebied, dat ingericht is als natuurontwikkelingsgebied, aan het broeden waren. Overleg en samenwerking met de Gemeente vond ondertussen steeds plaats. Gesprekken vanuit de AID met de vliegbasis hadden moeten leiden tot aanpassing van de oefeningen naar die gebieden waar het geen verstoring voor de natuur veroorzaakte. Gezien het feit dat de helikopter eind juli/begin augustus nog activiteiten ter hoogte van de Baarsemwaard heeft uitgevoerd, is het noodzakelijk om de aanpassingen ook formeel te regelen. Hiervoor zal de Gemeente in overleg met de Provincie de nodige stappen zetten.

Thema avond communicatie/PR

In 2005 bestaat de NVWC 30 jaar! Al het werk van de afgelopen jaren is in overleg met elkaar tot stand gekomen. De manier van overleggen is in de loop van de tijd sterk veranderd. In het digitale tijdperk is de telefoon bijna vervangen door e-mailberichten en het stencilapparaat door een website. De Hak-al en de convo's krijgen we nog steeds door de brievenbus, maar als het aan de ad-hoc werkgroep 'externe communicatie' ligt, is dat in 2009 veranderd. Naast de externe werkgroep heeft ook een ad-hoc werkgroep 'interne communicatie' de gedachten op papier gezet, die later op de avond plenair zijn besproken.

De drie kernvragen waar het deze avond om ging waren:

- Wat willen we bereiken?
- Hoe doen we het nu?
- Wat kunnen we beter doen?

Uit beide groepen kwamen heel wat verbeterpunten naar voren. Sommige punten zijn snel door een persoon uit te voeren, zoals het informeren van de pers een week voorafgaand aan een activiteit. Met de gebundelde convo's loopt dit niet altijd even goed. Andere punten hebben een langer voorbereidingstraject nodig en moeten door meerdere personen worden uitgevoerd, zoals het maken van een cd-rom of een publicatie over een thema of over een bepaald gebied. Zonder ons zorgen te maken over de financiële consequenties en menskracht zijn de ideeën naar voren gebracht. Het is aan het bestuur om deze ideeën in de tijd te zetten en de haalbaarheid van de plannen verder uit te werken. Degenen die een verslag van deze avond willen ontvangen kunnen dit laten weten op bestuur@nvwc.nl

Periode 1 mei tot 1 september

Vogels in en om Culemborg

door Jouke Altenburg

De NVWC-website geeft u een actueel overzicht van de in het werkgebied gedane (vogel-) waarnemingen. De waarnemingen kunnen er niet alleen worden bekeken, maar ook aangemeld. Onze NVWC-website is zelfs zo informatief dat een vogelwerkgroep uit de omgeving van Den Haag hun rivierenexcursie op basis van onze site had voorbereid. Dus, laat anderen delen in uw interessante waarnemingen en mail ze ons via www.nvwc.nl

Onder meer vanwege de grote vakantie een afgeslankte vogelrubriek deze keer. Alleen de waarneming(en) van de maand zijn uitgewerkt. Naar verwachting volgende keer weer een volledige rubriek.

Waarneming van de maand mei, no 1 Aantal ingeleverde waarnemingen: 98

*grauwe klauwier, 1 vrouwtje
door Louis van Oort
op 27 mei in de Regulieren (Platte weg)
In een fliets ook gezien door Ingrid Hille Ris
Lambers en Jouke Altenburg op 29 mei.*

De grauwe klauwier van Louis steekt wat mij betreft boven beide andere nominaties van de maand mei uit. We moeten terug naar 28 mei 1977 om het enige andere exemplaar uit de NVWC-historie op te diepen, gezien in de Baarsewaard.

De grauwe klauwier broedt met ca. 160 - 200 paren in ons land. Ongeveer de helft van de populatie broedt in het Bargerveen; een geregenereerd hoogveenrestant in de uiterste zuidoostpunt van Drenthe.

De grauwe klauwier is in Nederland erg kwetsbaar, omdat we hier aan de rand van zijn verspreidingsgebied zitten. Door de verdroging, verruiging en schaalvergroting van het Nederlandse landschap is het leefgebied van de grauwe klauwier sterk ingekrompen: de structuurrijke vegetaties met een gevarieerd insecten- en kleinogewerveldenleven zijn achteruitgegaan. Aan het begin van de 20ste eeuw kwam de

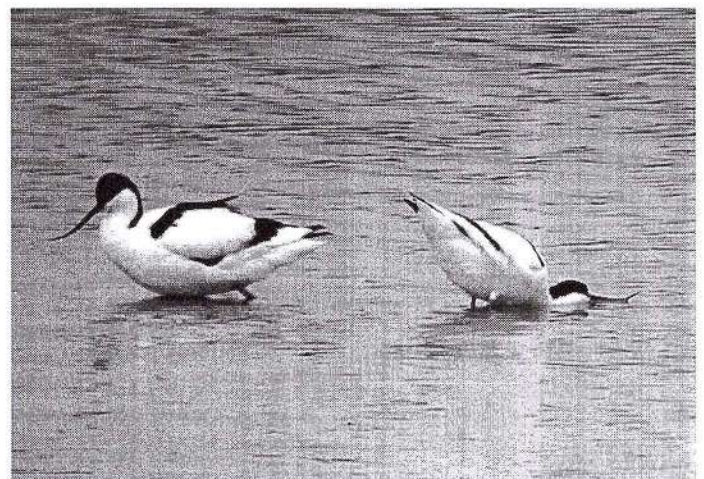
grauwe klauwier nog in het hele land in alle landschapstypen voor. Van de aantallen van weleer zijn slechts enkele procenten over.

De aankomst van de grauwe klauwier vindt plaats tussen eind april en begin juni; de wegtrek is tussen juli en begin september. Grauwe klauwieren trekken via de oostelijke Middellandse Zeeroute naar Afrika ten zuiden van de evenaar. De Kalahariwoestijn in Botswana vormt het belangrijkste overwinteringsgebied voor de

Waarneming van de maand mei, no 2 Aantal ingeleverde waarnemingen: 98

*steltkluut (hybride)
door Gerrit Jan Klop
op 2 mei aan het eind van de Weidsteeg*

Europese populatie (bron: ANB). Steltkluten staan eveneens op het lijstje van dwaalgastraten in ons werkgebied. Op 15 mei 1980 zag Paul van Veen een 'echte' steltkluut in de Bosscherwaarden bij

kluut, foto: Gerrit-Jan Klop

Hybride steltkluut x kluut, foto: Gerrit-Jan Klop

Wijk bij Duurstede.

Dit exemplaar is naar de mening van ontdekker Gerrit Jan Klop een hybride (tussenvorm) van een gewone kluut en een steltkluut. Hij maakte door zijn telescoop een serie opnamen met een digitale camera.

Steltkluten broeden in Europa in de landen rond de Middellandse Zee en de Zwarte zee. Het is een opportunistische soort, die moerasgebieden zonder getij met een waterdiepte van ca. 20 cm nodig heeft. Vooral in droge jaren in de Zuid-Europese broedgebieden verplaatsen zich soms vrij aanzienlijke aantallen naar Noordwest-Europa. Maximaal broeden jaarlijks enkele tientallen steltkluten in Nederland. Over hybridisering van de steltkluut met een kluut staat in de literatuur vermeld dat dit inderdaad voor kan komen. De soorten zijn nauw verwant, ook qua gedrag (bron: Cramp 3, p. 36).

steltkluut, foto: Ben van den Broek

**Waarneming van de maand mei, no 3
Aantal ingeleverde waarnemingen: 98**

*kwartelkoning
tussen 14 en 29 mei
waargenomen door tientallen NVWC-leden
en anderen
in de Baarsemwaard (tussen de HAB en het
monument)*

In 2003 werd de kwartelkoning voor het eerst in vele jaren gehoord tussen de data die tellen voor een 'geldig territorium'. Paul van Veen smaakte toen het genoeg om voor het eerst sinds de jaren '80 in de Beusichemse waard een 'kwako' te scoren.

Dit jaar was het raak in de Baarsemwaard. Hoewel in de boekjes staat dat de kwartelkoning voornamelijk nachtactief is, riep het beest er overdag ook flink op los. Veel NVWC'ers hebben 'm dan ook gehoord. Crex crex, net alsof een kammetje over een lucifersdoosje of de tafelrand raspt. Stijn Brand heeft de kwartelkoning zelfs een strang over zien vliegen, tijdens de Big Day (vogelkijkwedstrijd) van de vogelwerkgroep. Het is de vraag of onze 'kwako' een partner heeft gevonden, want na de 29ste mei is hij niet meer gemeld.

De kwartelkoning is de enige Nederlandse broedvogelsoort die voorkomt op de lijst van op wereldschaal bedreigde vogelsoorten. Kwartelkoningen houden van een hoge en relatief dichte vegetatie om hun twee broedsels in groot te brengen. Door de vroege maaidata van de moderne landbouw en de cultivering van beek- en rivierdalen resteren er weinig leefgebieden meer voor de kwako in Nederland

**Waarneming van de maand juni
Aantal ingeleverde waarnemingen: 46**

*Temmincks strandloper
op 20 juni
door Gerrit Jan Klop
in de Goilberdingerwaard*

(bron: AVN-2).

De Temmincks strandloper is net zo groot als een vink. Het kleine steltloperje was vóór de natuurontwikkeling in onze uiterwaarden een dwaalgast met twee waarnemingen uit 1994. Sinds 2000 wordt de Temmincks jaarlijks meerdere malen waargenomen. Mei is daarvoor landelijk gezien de beste maand (64% van de waarnemingen). De periode van juli tot en met september is goed voor 31% van de waarnemingen. Juniwaarnemingen zijn schaars. Deze vallen in de 5% restwaarnemingen. Dat geeft aan hoe zeldzaam de waarneming van Gerrit Jan is.

Geschat wordt dat in het voorjaar zelden meer dan 250 exemplaren zich in ons land ophouden. De meeste waarnemingen worden in een brede strook langs de kust gedaan. In het binnenland vormen de rivieren een duidelijk waarnemingsnoer op de verspreidingskaart. Temmincks strandlopers broeden in de venen en moerassen van het Scandinavisch bergland en Noord-Rusland. Ze overwinteren in het oostelijk deel van het Middellandse Zeegebied, maar ook aan de westzijde van equatoriaal Afrika (bronnen: ANB, AVN-2, VE).

Waarneming van de maand juli Aantal ingeleverde waarnemingen: 18

*tafeleend
op 8 juli
door Jan Dirk Buizer
in de Baarsemwaard*

Het overzicht van de Culemborgse Avifauna van december 2002 kwalificeert de tafeleend als 'doortrekker en wintergast in vrij groot tot groot aantal' (ca. 25 - 500 exemplaren). Jan Dirk zag een vrouwtje in de zomer, tussen de datumgrenzen voor een 'geldig territorium'. Helaas zijn er verder geen andere aanwijzingen voor een broedgeval waargenomen.

In Nederland broeden jaarlijks tussen de 1700 en 2100 paren tafeleend. De kerngebieden liggen in Noord-Holland, Friesland en het zuiden van Brabant. De tafeleend eet voornamelijk plantaardig voedsel. In tegenstelling tot de kuifeend lijkt de tafeleend niet zo sterk van de waterkwaliteitsverbetering van de laatste 15 jaar te profiteren (bron: ANB).

Opmerkelijk was dat de tafeleend van Jan Dirk een stuk eischaal in de snavel had.

Waarneming van de maand augustus Aantal ingeleverde waarnemingen: 33

*zwarte stern
drie groepjes van resp. 8, 10 en 11 exx.
op 8 augustus
Lek ter hoogte van de Baarsemwaard
door Berry Lucas en Jouke Altenburg*

De zwarte stern is niet de spectaculairste waarneming van de maand augustus. Er werd o.a. ook een vrouwtje roodpootvalk waargenomen, maar die soort is twee nummers geleden uitgebreid in deze rubriek besproken. Daarom aandacht voor een andere sierlijke vogel: de zwarte stern. In de HAKAL-vogelspecial van 2002 krijgt deze soort de status 'doortrekker in klein tot vrij klein aantal' (2 tot 25 exemplaren). Berry Lucas en Jouke Altenburg zagen op 8 augustus in een uurtje luieren langs de Lek maar liefst 29 stuks in drie groepjes stroomopwaarts langsvliegen.

De zwarte stern is als broedvogel vooral geconcentreerd rond Arnhem / Nijmegen (Ooypolder), het plasengebied van Zuid-Holland (de Zouweboezem bij Ameide niet te vergeten) en Noordoost-Overijssel (Weerribben) en Midden-Friesland. De huidige Nederlandse broedpopulatie wordt geschat op 1100 - 1300 broedparen.

De najaarstrek loopt van eind juli tot begin september met een geringe uitloop in oktober. De najaarstrek gaat vrijwel onopgemerkt aan het binnenland voorbij, met uitzondering van het IJsselmeergebied. Dat fungeert vermoedelijk als ruigebied van alle zwarte sterns uit Oost-Europa. Enkele tienduizenden tot zelfs tweehonderdduizend sterns slapen in het najaar op het Balgzand (bron: AVN-2). Van daaruit trekken ze naar de westkust van Afrika om te overwinteren.

Bronvermelding:

ANB *Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998 - 2000*
SOVON *Vogelonderzoek 2002*
Nederlandse Fauna deel 5
Uitgave van Naturalis en KNNV&EIS-Nederland

AVN-2 *Avifauna van Nederland deel 2*
Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001
GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht

Cramp 3 *The birds of the Western Palearctic, volume III*
S. Cramp et al. 1983
Oxford University Press, Oxford

VE *Vogelgids van Europa*
Mullary et al. 2003
Tirion Uitgevers, Baarn

Adressen

Contactadres:

Natuur-en Vogelwacht
Culemborg
Clubhuis "De Ketelvink"
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg
Postbankrek.: 83.31.858
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Bestuur:

Kars Veling (voorzitter)
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 16 89

Gonda Baard (secretaris)
Martinus Nijhoff 13
4103 WP Culemborg
Telefoon: 0345-52 13 94

Yme Jan Bosma (penning-
meester)
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 30 08

Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50

Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 53 93

Mike van der Linden
Oostersingel 9
4101 AA Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 21 52

Margreet de Nie
Landzichtweg 14
4105 DP Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 67.69

Stellen van vragen aan het
bestuur kan door te bellen
(zie voor telefoonnummers
hierboven) of te mailen naar het
volgende adres:
bestuur@nvwc.nl

Lidmaatschap en Contributie:

Nieuwe leden en adreswijzigin-
gen kunnen worden doorgeven
via: Toine van Laar
e-mail: lidworden@nvwc.nl
of het postadres van
"De Ketelvink"

Betaling geschiedt per
toegezonden acceptgirokaart.
Lidmaatschap per gezin/adres
15,00 euro per jaar.
Postlidmaatschap 20,00 euro per
jaar. Opzegging minimaal een
maand voor het einde van het
verenigingsjaar.

Coördinatoren:

*Kampen, lezingen, dia-avonden
en cursussen:*
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50

Nestkastenwerkgroep:
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Vogelwerkgroep:
Theo Boudewijn
Akelei 42
4102 JM Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 35 02

Zoogdierenwerkgroep:
JanDirk Buizer
Hoefblad 38
4102 JR Culemborg
Telefoon: 0345 - 47 33 39

Plantenwerkgroep:
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50

Insectenwerkgroep:
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 16 89

Knotwilgenwerkgroep:
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 43 58

*Werkgroep Wintervoeding
Vogels*
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Werkgroep Natuurfotografie:
Wim Kievit
Verdistraat 13
4102 CL Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 45 61

Begeleiding jeugdgroepen:

Gerdit Greve
Alida de Jongstraat 31
4105 EC Culemborg
Telefoon: 0345 534 000

Monica Noordhuis
Heimanslaan 867
4102 LN Culemborg
Telefoon: 0345 521 617

Contact-adressen:

Dierenambulance Vianen:
Tini de Bis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
Alarmtelefoon: 06-51 11 12 90

Kinderboerderij "de Heuvel"
Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 88 09
Steunpunt NME
Pauline Hoevenaars
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 97 41
(dinsdag en woensdag)
0345 - 47 77 91
maandag t/m donderdag)
bezoek op afspraak
e-mail: nme@nvwc.nl

Diverse

Natuurorganisaties:

Milieu:
*Milieuklachten gemeente
Culemborg*
Telefoon: 0345 - 477 794
(tijdens kantooruren)
Na kantooruren politie
Telefoon: 0900 - 88 44

*Klachten meldlijn gemeente
Culemborg*
Telefoon: 0345 - 477959

*Milieuklachten en
informatiecentrum (MKIC)*
Telefoon: 026 - 359 99 99

Veldpolitie:
(Werkhoven)
Den Hartog: 0345 - 55 15 58
(Cothen)
Vrieling: 0345 - 56 16 75
(Zeist)
Meldkamer: 030 - 69 24 824

*Algemene Inspectiedienst
AID groendes*
Telefoon: 030 - 66 92 640 of
030 - 66 92 663

Gemeentepolitie
Triosingel 34
4101 XC Culemborg
Telefoon: 0900 - 88 44

Vereniging Milieudefensie:
Tweede Weteringplantsoen 9
1017 ZD Amsterdam

*Milieudefensie Steunpunt
Culemborg:*
Fredrik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 30 97
e-mail: han.horstink@planet.nl

*Milieuwerkgroep
Noordwest-Betuwe:*
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 43 58

*Werkgroep Milieu
Geldermalsen:*
Henk ten Berge
Twee Morgen 16
4196 JT Tricht
Telefoon: 0345 - 57 39 74

Milieuwerkgroep Buren:
Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
Telefoon: 0345 - 50 20 61

Informatie:

Clubhuis:
"De Ketelvink" voormalig
"Ketelhuis" op Terweijde.

Bibliotheek:
Boeken/verslagen/tijdschriften in
"De Ketelvink".
Informatie en uitleen
woensdagmorgen of op afspraak
Telefoon: 0345 52 13 94

Het Vogeljaar:
Jaarabonnement door
overschrijving van 12,55 euro op
gironrekening van de N.V.W.C.,
ondervermelding van
"Het Vogeljaar"

Verbandtas en -trommel:
Voor alle activiteiten is er een
verbandtas en -trommel aan-
wezig in "De Ketelvink".
Aanvullingen z.s.m. na gebruik
doorgeven aan de beheerder:
Ellen Geleedst
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
Telefoon: 0345 - 52 19 53

Inleveren vogelwaarnemingen:
e-mail: waarnemingen@nvwc.nl
Invulformulier te vinden op
www.nvwc.nl of via
de speciale bak in "De Ketelvink"

Vogelopvang:
Alle "wilde" zoogdieren en
vogels, die hulpbehoevend zijn
kunnen gebracht worden naar:

(tijdens kantooruren)
Kinderboerderij "de Heuvel"
Jan Kaper
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 06 - 51 57 23 05

(Na kantooruren)
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Postadres Redactie De Hak-al:
Ellen Geleedst
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
Telefoon: 0345 - 52 19 53
e-mail: redactie@nvwc.nl

Indien deze Hak-al onbezorgbaar,
graag retour aan:

N.V.W.C.
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg

AGENDA

oktober

4	20:00	fotowerkgroep	fotografieavond
9	09:00	plantenwerkgroep	paddenstoelen excursie
9	09:30	jeugd	bijeenkomst jeugdgroep
11	20:00	bestuur	bestuursvergadering
15	20:00	lezing	De natuur op Corsica (Wim Kievit)
30	09:30	jeugd	bijeenkomst jeugdgroep
30	09:00	plantenwerkgroep	paddenstoelen excursie

november

01	20:00	fotowerkgroep	fotografieavond
08	20:00	bestuur	bestuursvergadering
13	09:30	jeugd	bijeenkomst jeugdgroep
14	10:00	vogelwerkgroep	ganzen-eenden excursie
19	✓ 20:00	lezing	Pað parf mikið hugrekki til að keyra á Íslandi! (Jan Dirk Buizer)
20	09:00	knotwerkgroep	knotwilgensnoeien (Rietveldseweg)
27	09:30	jeugd	bijeenkomst jeugdavond

december

06	20:00	fotowerkgroep	fotografieavond
08	20:00	insectenavond	vakantiefotoendiaopnaambrengavond
11	09:00	knotwerkgroep	knotwilgensnoeien (de duinen)
13	20:00	bestuur	bestuursvergadering
15	20:00	plantenwerkgroep	thema-avond naaldbomen en coniferen

28 oktober deadline kopij Hak-al

